

EKKER
KBIJNDER
ASSEN

Geschied van
L. Daedens

9-8-1990

VERKOCHT

DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN

afgesch. O.B. Assen
nov. '70 JWD

Ter inleiding

In opdracht van het partijbestuur verschijnt het wetenschappelijk maandschrift der S.D.A.P., te beginnen met dit nummer, na in velerlei opzicht te zijn vernieuwd. Een nieuwe leiding, een nieuwe naam, een nieuw kleed — zij brengen tot uitdrukking, dat met deze 24ste jaargang van het maandschrift geen simplé voortzetting van *De Socialistische Gids* wordt beoogd. Dus volge hier een korte verantwoording van ondergetekenden, die door het P.B. met de redactie belast zijn, om bekendheid te geven aan hun bedoelingen, voornemens en verwachtingen.

Doch dan past ons allereerst een terugblik. Immers sinds 1916, dus gedurende 23 jaren, heeft *De Socialistische Gids* in belangrijke mate deelgenomen aan de geestelijke ontwikkeling der partij. Hij bracht tal van studies, die het socialistisch denken hebben bevrucht en waarnaar nog menigmaal zal worden gegrepen. In zijn afleveringen weerspiegelt zich een bewogen stuk partijgeschiedenis. De dank echter, waartoe wij allen jegens de leiding van dit wetenschappelijk periodiek verplicht zijn, dient zich allereerst te richten tot den man, die meer dan één ander zijn stempel daarop heeft gedrukt: pg. Prof. W. A. Bongers. Van het eerste nummer af heeft hij het maandschrift geleid, in onafgebroken trouwe arbeid. Vele van zijn beste wetenschappelijke studies stond hij daaraan af; zijn leiding wist een kring van medewerkers om zich te verenigen, die met hem *De Socialistische Gids* een eervolle plaats in de intellectuele wereld van ons land en van de internationale arbeidersbeweging wisten te verschaffen. Dit besef legt ons een verplichting op en wel om de traditie, door een staf van vooraanstaande krachten gekweekt, ook voort te zetten: een verzamelpunt te vormen van wetenschappelijk en cultureel verantwoorde bijdragen. Hoeveel ook na enige tijd zou blijken te zijn gewijzigd, de eerste en voornaamste taak van de redactie blijft onveranderd dezelfde: mede te werken aan de verdediging, verbreiding, verdieping en uitwerking der democratisch-socialistische gedachte.

De Socialistische Gids werd opgericht in oorlogsdagen, weshalve de redactie schreef, dat daartoe destijds „overtuiging en moed nodig waren”. Zijn de omstandigheden, onder de „vrede” van vandaag, gunstiger dan toen? Wij zouden het in het verbijsterde, verscheurde en bloedende Europa van heden niet gaarne bevestigen. Integendeel, wij zijn ons ten volle bewust van het feit, dat, nu het terrein, waarop de arbeidersbeweging nog bestaan en werken kan, internationaal zózeer is ingekrompen, de strijd, ook geestelijk, zwaarder is geworden dan ooit.

Uit de beproevingen der ineengestorte illusies en de lessen ener sombere en harde werkelijkheid moeten wij de kracht putten om, geleid door onze diepste overtuiging, de weg te helpen vinden, die wij verder moeten gaan. Ook de eigen beweging heeft deel aan de snelle maatschappelijke evolutie onzer dagen. Aan haar gaan de gebeurtenissen niet spoorloos voorbij.

Het nieuwe partijprogram, waarvan de verreichende betekenis nog geheel onvoldoende is doorgedrongen, bracht reeds ten vorige jare tot uiting, waarin de wijzigingen, die de socialistische strijd onderging, allereerst moeten worden gevonden.

Nieuwe vijanden en nieuwe gevaren doemden op; nieuwe vraagstukken vragen om oplossing. De internationale problemen overheersen en daarmee dicteert de buitenlandse politiek tot op grote hoogte tevens de koers, die de binnenlandse volgen moet. De opkomst en ontzaglijke machtsoername van de onderling verbonden dictatuurstaten vernietigde niet slechts binnen de eigen grenzen alles wat tot de meest wezenlijke elementen der Westerse cultuur heeft behoord, zij bedreigen thans door hun agressieve omwoelingsarbeid, hun zogenaamde „dynamiek”, ook het geestelijk en politiek bestel der West-Europese democratieën. De voedingsbodem zelf, waaruit de socialistische arbeidersbeweging is ontstaan — de wereldhuishouding economisch, de groeiende democratie staatkundig, het vrijheidsstreven cultureel — hij wordt in zijn voortbestaan bedreigd. De totalitaire opzuiging van alle volkskrachten in de éne machtswil van een allesbeheersende staat is de volstreckte negatie van de beschavingselementen, zonder welke een socialistische beweging niet kan bestaan. Veel van wat veilig gewaand was, wankelde en vraagt onze sterke steun.

Tegenover zo ontzaglijke gevaren en een zo verzwaarde taak is het democratisch socialisme zich bewust geworden van

diepten, tot waar het tot nu toe niet was doorgedrongen. Het weet zich thans helderder dan ooit de omvangrijkste, hechtst georganiseerde en meest bewuste voortzetting van een groei, die de gehele cultuurontwikkeling der Europese mensheid omspant. De strijd om de verwezenlijking van onze idealen is in een fase getreden, waarin het niet slechts gaat om bepaalde, concrete, politiek-economische leuzen en eisen, doch veeleer om de redding van waarden zonder welke alle maatschappelijke arbeid zijn zin verliest, waarden, die sinds hun ontluiking in de menselijke geest de gang der beschaving hebben begeleid en eeuwige waarden dienen te heten: het streven naar gerechtigheid, de erkenning van de menselijke persoonlijkheid en haar aanspraken op vrijheid. De democratie is voor de thans levende geslachten de enige staatkundige vorm, welke deze waarden behoedt en hun verdere ontplooiing, die diepgaande sociaal-economische omzettingen eist, mogelijk blijft maken.

Naar twee richtingen is de socialistische taak vernieuwd. Meer dan tot nu toe wordt voor de noden van het heden principieel opbouwende arbeid geëist, welke tot de wortels der economische organisatie doordringt; sterker dan tot nu toe is bezinning noodzakelijk op de geestelijke en zedelijke krachten, welke voor een maatschappelijke opbouw in onze geest onontbeerlijk zijn.

Gedragen door de overtuiging, dat uit de crisis van het heden alleen het democratisch socialisme een uitweg weet aan te wijzen, welke een duurzame bestrijding der maatschappelijke noden door economische opbouw met behoud en versteviging der menselijke waarden verbindt, meent de redactie ook tot velen buiten de rijen der eigen beweging te kunnen spreken. Uit de geschiedenis van het Nederlandse volk is zonder gewelddadige ontwrichting de arbeidersbeweging en de geestelijke stroming welke haar vergezelt niet meer weg te denken. Reeds lang rijpt het inzicht, dat ook de andere productieve groepen der volksgemeenschap zonder diepgaande wijzigingen der economische structuur uit de noden, waarmee zij worstelen, niet kunnen worden bevrijd. Ons maandschrift wenst zijn deel bij te dragen tot de behandeling van de dringende vraagstukken, waarmee ook ons volk worstelt. Ontwikkeling van eigen inzichten dient daarbij voorop te staan, doch ook de polemieek zal het niet schuwen.

In de spanningen van vandaag geldt meer dan ooit, dat vrijwel geen sfeer van het culturele leven vrij blijft van de

harde botsing der strijdende overtuigingen. Ook kunst en andere geestesuitingen kunnen — al denken hun beoefenaars dit somwijlen — niet neutraal blijven en neutraal worden beoordeeld, waar de voedingsbodem zelf, waaruit zij tot nu toe ontsproten, onder hen wankelt. Daarom moet de strijd om het behoud der vrijheden en hun bevestiging door maatschappelijke vernieuwing alle bijdragen — op welk gebied ook — doordringen. Opvoeding tot strijdbare democratie is de eerste en voornaamste taak.

Hieraan wil ons maandschrift naar beste krachten medewerken. Het zal aldus actueel zijn in de goede zin des woords, n.l. deze, dat de vraagstukken zullen worden behandeld, welke zich thans aan ons opdringen als de meest urgente. Sprekende tot een grote lezerskring wil het ook populair zijn in een goede zin. En wel, doordat de medewerkers zich beijveren zo beknopt en helder mogelijk voor te dragen, wat zij hebben te zeggen. De leesbaarheid wordt dan verhoogd zonder het gehalte van het gebodene te schaden. Zonder inspanning echter maakt niemand zich het inzicht eigen, dat hij als strijder behoeft. Langere bijdragen uit te sluiten is zeer zeker niet ons plan (al bindt de beschikbare ruimte ons aan grenzen), doch de grote omvang zij dan door de inhoud verantwoord.

De redactie behoeft voor haar slagen de medewerking van velen, die zij niet uitsluitend in de eigen politieke partij hoopt te vinden. Naast de haar aangeboden bijdragen, welke haar welkom zijn, hoopt zij veel leesstof te kunnen brengen van hen, die zij tot het schrijven daarvan aanzette. Een stelselmatige ontwikkeling der democratisch-socialistische gedachte op het ruime gebied, hierboven aangeduid, wil zij hierdoor bevorderen. Zij vertrouwt er daarbij op, dat zij mag rekenen op de steun van hen, die met haar overtuigd zijn dat alleen, indien ieder op zijn plaats eigen krachten ten volle inzet, de overwinning is verzekerd van de hoge waarden, welke thans in het geding zijn. De redding der beschaving en de vestiging ener sociale democratie zijn niet meer te scheiden.

Dr. W. Banning

Dr. H. Brugmans

Prof. J. van Gelderen

Van vriend en vijand

Geestelijke herbewapening

(W. B.) Kan ik er wat aan doen, dat de leuze „geestelijke herbewapening” me bitter op de tong ligt? Ik herinner mij, dat er nog maar een paar tientallen jaren geleden vurig gesproken werd van „sociale rechtvaardigheid”, en wij socialisten doen het nog — in het jaar 1919 bracht de leuze het tot een soort officiële erkenning, en werd zij plechtiglijk opgenomen in het Vredesverdrag van Versailles (hoofdstuk: Organisatie van den Arbeid), waar werd verklaard, dat de Volkenbond ten doel heeft de algemene vrede te verzekeren, en „een zodanige vrede slechts gevestigd kan worden op de grondslag van sociale rechtvaardigheid”. Dat smaakt wat bitter nu... De leuze „geestelijke herbewapening” komt thans voor in een óók plechtig stuk: de Memorie van Antwoord van den Nederlandsen minister van Buitenlandse Zaken. Kan ik het helpen, dat de gedachte aan het officieel bijzetten in het museum der grote leuzen bij mij opkomt?

Maar ik wil mijn bittere gevoelens terugdringen, omdat de zaak er te belangrijk voor is. Objectief gezien, is er niet slechts aanleiding maar beklemmende noodzakelijkheid voor individuen en bewegingen, om eigen geestelijke bagage te onderzoeken en de vraag te stellen, of men de grote problemen van de tijd tot een redelijke oplossing kan brengen. Dat met name democraten en socialisten terug grijpen naar die fundamentele zedelijke waarden, die van socialisme en democratie de wezenlijke kern uitmaken, dat zij zich tot nieuwe strijdbaarheid vermennen, die zowel zelfherziening als versterking der geestelijke weerkracht betekent — het verwondert niet. Wij verstaan wel, ook aan ons zelf, dat uit de wereld van thans, met haar volstreckte verachting van goede trouw, waarachtigheid en oprechtheid, met haar machtsaanbidding en geweldsverheerlijking, een drang naar geestelijke herbewapening opkomt; zowel economische,

sociale als politieke verhoudingen vragen om rechtsnormen, dus om moraal.

En toch blijft wat tot nog toe om deze leuze zich in ons land afspeelde, teleurstellend. Ik ga daarbij uit van de overtuiging, dat zij, die de leuze aanheffen, subjectief eerlijk zijn — ik wens niet te oordelen over wat een menselijk gemoed beweegt. Maar wij hebben ook te maken met de objectieve werking van een dergelijke leuze, zowel naar binnen, naar de kant dus van die groepen, die zich achter de leuze stellen, als naar buiten, de werking in ons gehele volk. Het is vooral deze dubbele werking, die de leuze zo bitter doet smaken. Zij komt voornamelijk uit de positief Christelijke kring. Ik ontkom niet aan de gedachte, dat zij daar uitsluitend wordt opgevat in deze zin: dat „de anderen” ook zullen moeten komen tot de positief Christelijke beginselen, maar dat een bekering, een zelfherziening of zelfs maar een vernieuwde bezinning voor de Christenen zelf volkomen overbodig wordt geacht. Minister Patijn gaat in zijn Memorie van Antwoord zelfs zo ver, dat hij uit de geestelijke herbewapening, d.w.z. het zich buigen voor de Christelijke beginselen, afleidt de noodzaak van de door hem gevolgde buitenlandse politiek, óók zijn politiek die de Volkenbond verzwakt. Het is op zijn minst genomen betwistbaar, of deze politiek met Christelijke beginselen mag worden getooid. Maar afgezien van dit voorbeeld: heeft het positief Christelijke volksdeel géén reden om te spreken van eigen schuld aan de morele ontreddering van de tijd, of, om het wat dichter bij te brengen: aan het dalen van het zedelijk gezag van het Christendom? Kan een leuze objectief de indruk van waarachtigheid wekken als zij zich alleen tot anderen richt? Dit wordt nog versterkt door het gemis aan positieve inhoud. Ik begrijp levendig, dat men het daarover niet zo dadelijk eens wordt; ik erken ook, dat men in konkrete oplossingen kan verschillen en nochtans op eenzelfde geestelijke grondslag zich verbonden weet. Maar wie nu, zeg in de laatste drie maanden van het jaar 1938, een leuze als „geestelijke herbewapening” loslaten, en zich daarbij aan elke poging tot konkretisering onttrekken, begaan een diep ernstige fout. Wij mogen toch vragen: wat brengt uw leuze mee voor consequenties bij het werklozenvraagstuk, wat ten opzichte der vervolgte minderheden, wat inzake de internationale rechtsorde, wat ten opzichte van de sociale en geestelijke groepen die uw eigen volksgemeenschap samenstellen? Wat vooral betekent deze leuze, die komt uit

OPENBARE L
EN BIBLIOT
ASSEN

de groep der bevoorrechten, aan offer uwerzijds ten opzichte der ontrechten? Måg er, juist door Christenen, gesproken worden van „geestelijke herbewapening”, zonder enige daad, die het afstand willen doen van bevoorrechting, demonstreert? Het geldt zowel voor personen als voor Staten: dat onbaatzuchtigheid kenmerk van hoge zedelijke opvattingen blijft.

Wie nalaat aan de leuze een konkrete inhoud te geven, komt tot een resultaat dat hij juist uit godsdienstige eerbied tot elke prijs moet voorkomen: dat de leuze tot één van de talloze geestelijke bedwelmingsmiddelen wordt. Men vergete niet in welke tijd men leeft: of men nu spreekt van „de moderne mens” of van „de massamens”, er is inderdaad een zeer grote hoeveelheid mensen, wier kritische zin en geestelijke inspanning, wier zedelijk oordeel vooral is verslapt in en door het gedaver der leuzen — en het is juist daarvan, dat de dictatoren en demagogen leven. Ik besef tenvolle hoe moeilijk het is, maar ik meen dat het voor de geestelijke kracht van de democratie volstreckte eis is: leuzen moeten niet slechts subjectief oprecht, maar ook objectief konkreet zijn. Veronachtzaamt men deze eis, dan blameert men zichzelf, doet men in dit geval schade aan het prestige van het Christendom, en speelt men in de kaart van hen, die brutale leidlieden van blinde volgelingen begeren te worden.

lr. J. W. ALBARDA:

Pacifistische volksverdediging

Het is nu een bloeitijd voor velerlei utopisme. In sommige tijden is het aanstekelijk geweest, naar de quadratuur van de cirkel te zoeken. In andere waren pogingen, om een perpetuum mobile uit te vinden, talrijk. Sedert de grote economische crisis over vele landen is gaan woeden, wordt veelvuldig naar een nieuwe oplossing van het maatschappelijk vraagstuk gezocht. Ook over Nederland is een stroom van gedrukte en gestencilde geschriften uitgestort, welker opstellers ieder voor zich menen, die oplossing op een oorspronkelijke wijze te hebben gevonden. Het is kenmerkend voor de tegenwoordige geestesgesteldheid, dat de boeken van Edward Bellamy, die bijna vergeten waren, nieuwe en grote belangstelling genieten.

Zoals de ontwrichting op economisch gebied, die wij beleven, velen heeft bewogen nieuwe wegen naar een uitkomst te wijzen, zo heeft de ontreddering op het terrein der internationale politiek anderen doen zoeken naar een nieuwe en veilige weg, om de wereldvrede te bereiken. Het zou dom zijn hiermee de spot te drijven. Nu de gevaren van een alles verwoestende oorlog zo reëel zijn geworden en zo nabij zijn gekomen, dat zij ieder denkend mens dag en nacht met onrust vervullen, is elk streven om redding te bedenken, eerbiedwaardig en verdient elk weloverwogen voorstel ernstig onderzoek.

Voor wat betreft de actie, die om geestelijke en zedelijke herbewapening roept, behoeft dat onderzoek niet lang te duren. Dit wil niet zeggen, dat deze actie niet als een belangrijk verschijnsel zou zijn te beschouwen. Zij wijst echter in de doolhof der internationale problemen geen weg. Zij wijst slechts een uitgangspunt. Als allen, die aan haar deelnemen of door haar worden aangetrokken, het hierover eens zijn, dat men zich bij de beoordeling van de vraagstukken van oorlog en vrede moet doen beheersen door de diepste zede-

lijke beginselen — wat buiten de rijen dier beweging geenszins algemeen wordt verworpen, hoezeer men ook over de aard dier beginselen van mening kan verschillen — betekent dit nog volstrekt niet, dat zij ten aanzien van de concrete vraagstukken eenzelfde standpunt innemen en eenzelfde gedragslijn willen volgen. Staatslieden, rechters, officieren, industriëlen, ambtenaren, boeren en arbeiders, die eensgezind geestelijke en zedelijke herbewapening aanbevelen, hebben ten aanzien van geen van de vraagstukken, die nu urgent zijn, een gemeenschappelijke overtuiging. Zodra de vraagstukken van Volkenbond, collectieve veiligheid, militaire bewapening, houding tegenover agressieve staten, verdeling van grondstoffen, koloniale gebieden en zovele andere aan de orde worden gesteld, begeven zij zich met hun nieuwe geestelijke en zedelijke wapenrusting naar verschillende tegenover elkaar gestelde kampen. En het is juist op het gebied van deze vraagstukken, dat over oorlog of vrede zal worden beslist!

Men zou zulk een beweging niettemin met onverdeelde waardering kunnen gadeslaan, als zij slechts tot diepere bezinning leidde, zonder veler kracht tot handelen op het gebied der concrete beslissingen te verlammen. Van een gedeelte van hen, die tot die beweging behoren, moge daardoor de energie worden gestaald — bij vele anderen betekent de omhelzing van de leuze der geestelijke en morele herbewapening een vlucht uit de bange werkelijkheid. In de waan het verlossende woord te hebben gevonden, somtijds ook in de zelfvoldaanheid van hen, die menen een superieur standpunt te hebben bereikt, wenden zij hun aandacht en hun krachten van de onmiddellijk dringende vraagstukken af, waarvoor zij een zekere onverschilligheid aannemen. En intussen gaat de vreselijke ontwikkeling naar onbeschrijflijke onheilen voort, door hen in niets belemmerd. Ontsteld zullen zij ontwaken als de machten, die voor morele overwegingen ontoegankelijk zijn, die onheilen doen losbarsten!

Van hen, die pacifistische volksverdediging propageren, mag men niet zeggen, dat zij vluchten uit de werkelijkheid. Zij zien de werkelijkheid vóór zich, zo zwart als zij is, en zij ontwijken haar niet. Zij maken zich ook voor ons eigen volk geen illusies van veiligheid. Zij geven zich ter dege rekenenschap van de gevaren, die Nederland bedreigen, misschien op zeer korte afstand van tijd.

Anti-militaristen zijn zij. Het middel van het wapengeweld verwerpen zij. Velen hunner verwerpen het zelfs als het

middel voor een internationaal machtsorgaan, dat de internationale rechtsorde zou moeten handhaven. Elke oorlog achten zij onzedelijk en zinloos. Ook de verdedigingsoorlog. De voorbereiding daartoe veroordelen zij.

Deze pacifisten zijn echter realisten genoeg om te begrijpen, dat ook het Nederlandse volk het beginsel der absolute weerloosheid niet kan aanvaarden. Zij aanvaarden dat beginsel ook zelf niet. Zij zijn zich helder bewust, dat bij overweldiging van een volk door een vreemde macht vrijheden en rechten verloren gaan en een eigen volksleven met vernietiging wordt bedreigd. Zij kennen en erkennen van deze dingen de grote waarde en ook zij willen strijden voor hun behoud; maar niet met militaire middelen. Zij propageren een „pacifistische volksverdediging”.

Den strijd met vreedzame middelen willen deze pacifisten ook in Volkenbondsverband wel voeren. Zij zijn voorstanders van de toepassing van economische en financiële sancties. Hun strijdwijze krijgt echter eerst ten volle haar eigen karakter, als een internationale actie om oorlogsgeweld te voorkomen niet is geslaagd en het land wordt overweldigd. Dan zal tegen den overweldiger niet moeten worden gestreden met militaire middelen, maar met geestelijke wapens. Men zal aan den overweldiger elke dienst, elke medewerking, elke betaling moeten weigeren. Men zal ondanks de vreemde overheersing de zelfstandige organisatie van het materiële en geestelijke volksleven in stand moeten houden. Men zal de bezettende mogendheid „in handel en wandel” moeten boycotten. Men zal op haar soldaten en haar ambtenaren door woord en geschrift invloed moeten oefenen. Men zal moeten overgaan tot burgerlijke ongehoorzaamheid en lijdelijk verzet. Het is aldus, dat in een geschrift van de vereniging „Jongeren Vredes-Actie” de „nieuwe weerbaarheid” wordt geschetst.

Het onderzoek van deze denkbeelden moet worden begonnen met de erkenning, dat, als de pacifistische volksverdediging tot dezelfde hoogte doelmatig was als de militaire defensie, zij om redenen van morele aard boven de gewapende landsverdediging verre zou zijn te verkiezen. Ten eerste verplicht zij den verdediger niet tot het vergieten van bloed; ten tweede leidt zij niet tot zulke ontzaglijke verliezen aan mensenlevens en goederen, als de strijd met de hedendaagse wapens zal kosten.

Van de doelmatigheid van de pacifistische landsverdediging zegt men echter reeds te veel, als men haar twijfelachtig

noemt. Die doelmatigheid moet ten enenmale worden ont-
kend.

Laat ons eerst de mogelijkheid onderzoeken, om met econo-
mische en financiële Volkenbondssancties alleen een gewa-
pende staat, die tot gewelddaden wil overgaan, tot vreed-
zaam overleg te dwingen. Die mogelijkheid bestaat inder-
daad, mits aan twee voorwaarden is voldaan. De eerste, die
ook de voorstanders van pacifistische volksverdediging stel-
len, is, dat de sancties zich uitstrekken over de minerale
oliën en andere onmisbare oorlogsbenodigdheden. De tweede
is, dat achter de economische en financiële sancties de moge-
lijkheid van militaire sancties staat. Is aan deze laatste voor-
waarde niet voldaan, dan zal de staat, die door de sancties
wordt getroffen, de dingen, die hij nodig heeft, met geweld
uit andere landen gaan halen of ze op zee gaan buitmaken.
Een van de grote voormannen van hen, die de pacifistische
volksverdediging verlangen, de Zwitserse religieus-socialist
Ragaz, heeft dit drie jaar geleden, tijdens de Volkenbonds-
actie tegen Italië, ronduit erkend. Een blokkade, zo schreef
hij toen in zijn blad *Neue Wege*, kan alleen door oorlogs-
schepen en kanonnen effectief worden gemaakt. Zelfs zal dit
niet anders zijn geworden, wanneer in een toekomst, waarop
wij blijven hopen de staten zijn ontwapend en het recht
wordt gehandhaafd door een centraal Volkenbondsorgaan.
Ook dan kan de mogelijkheid van gewapende gezagshand-
having voor het welslagen van economische en financiële
maatregelen niet worden gemist.

„Stopzetten van de herbewapening, gevolgd door ontwape-
ning”, zo luidt het advies, dat de pacifistische volksverdedi-
ger G. M. Nederhorst onlangs in het maandblad *Fundament*
aan de West-Europese mogendheden gaf — niet voor mor-
gen, maar voor vandaag! Als zij die raad volgden, zou daar-
door de mogelijkheid van economische en financiële sancties
volslagen worden prijsgegeven. Niets houdt dan de agres-
sieve staat meer tegen.

De beurt is dan aan de pacifistische volksverdediging in het
land, waarin een overweldiger is binnengerukt, dat hij is
gaan bezetten en dat hij wil blijven bezitten. Het land is ont-
wapend, het biedt althans geen militair verzet. Dit wil niet
zeggen, dat de vijand met open armen wordt ontvangen.
Integendeel, men zal trachten hem de intocht en het verblijf
zo moeilijk mogelijk te maken. Ik neem aan, dat ook onze
pacifistische volksverdedigers de toegangswegen in ons land
onbegaanbaar willen maken en de bruggen over onze kana-

len en rivieren willen vernielen. De inval zal er ten hoogste een weinig door worden vertraagd. De werkploegen, die de invaller aanvoert, om wegen en bruggen in een toestand van bruikbaarheid te herstellen, zullen niet onder het vuur van kanonnen en machinegeweren hebben te arbeiden. De invaller zal met zijn eigen wapens Nederlanders tot deelneming aan dit werk dwingen.

De invaller rukt dus, ondanks allerlei betrekkelijk geringe hindernissen, binnen. Hij maakt zich in het gehele land van het gezag meester. Hij laat zich in de uitoefening van zijn gezag bijstaan door krachten, die hij heeft medegebracht, en door hem welgezinde, fascistische elementen van het overweldigde volk. Hij zal ook anderen dwingen hem behulpzaam te zijn. Wie weigert hem te dienen, wordt onmiddellijk ontslagen, misschien zelfs gedood.

Nu begint de strijd tegen het vreemde gezag, dat zich heeft gevestigd. Het eerste punt op het daarvoor door de pacifistische volksverdedigers ontworpen programma luidt: weigering van alle medewerking als ambtenaar en als arbeider. Daarbij behoren dan, volgens de ontwerpers, belemmering van munitieaanvoer, verhindering van wapenproductie, bevestiging van lastingweigering, enz.

Het is niet nodig, deze punten stuk voor stuk te onderzoeken. Men kan volstaan met te vragen, of in een land, dat door nationaal-socialisten is bezet en ingelijfd onder een meedogenloze dictatuur, een actie, waartoe zulke handelingen behoren, enige kans van welslagen bezit? Misschien kan zulk een actie worden begonnen; maar dan toch slechts op zeer bescheiden schaal, omdat vrees voor het wrede gezag slechts de moedigsten niet zal weerhouden ertoe over te gaan. Maar kan zo'n actie ook worden volgehouden, langer dan enkele dagen? Arbeiders, die weigeren te werken, moeten leven. Uitkeringen uit de vakverenigingskassen? De bestuurders, die ze zouden moeten verstrekken, zullen al in verzekerde bewaring zitten en de kassen zelf zullen in beslag zijn genomen. Ambtenaren, die weigeren dienst te doen, zullen voor goed worden ontslagen.

Het is onbegrijpelijk, dat de voorstanders van pacifistische volksverdediging zulke verzetacties mogelijk achten onder een fascistische dictatuur. Even onbegrijpelijk is, dat zij vele volgende punten van hun program voor uitvoerbaar houden. Men kan hun toegeven, dat zekere methoden van propaganda niet geheel uitgesloten behoeven te zijn. Illegale acties tot het verspreiden van vlugschriften, het plakken en schrij-

ven van leuzen op muren en wegen, verbreiding van berichten van man tot man — dit alles kan met levensgevaar nog wel worden gedaan. Maar grote acties voeren of zelfs dienstweigeringen organiseren? Waarom zouden dan toch in Italië, in Duitsland, in het voormalige Oostenrijk, waar de begeerte naar de vrijheid bij honderdduizenden leeft en duizenden dagelijks tot het brengen van de grootste offers gereed staan, zulke acties op grote schaal ten enemale uitblijven, en, voorzover zij op kleine schaal beproefd mochten worden, totaal zonder uitwerking zijn?

Van een wonderlijke naïeveteit geven de laatste twee paragrafen van het pacifistische programma blijk. In de ene bevelen de opstellers handelingen aan zoals: „organisatie van het maatschappelijk leven; regeling van de voedselvoorziening met behulp van die landen, die een vredespolitiek voeren; kolenvoorraden, regeling van licht en watervoorziening; eventuele evacuatie van de grote steden zoals in de oorlog; enz.”

Menen zij werkelijk, dat als een fascistische mogendheid Nederland heeft bezet, het Nederlandse volk over deze economische aangelegenheden nog enige zeggenschap zal hebben? Wat heeft het Duitse volk in zulke aangelegenheden te zeggen en over welke macht beschikken de Duitse industriëlen?

In de andere paragraaf lezen wij o.a.: „Weerbaarmaking van de onderdrukte massa door handhaving van de eigen wetten; eigen besturen, onderwijs, landbouw en industrie handhaven of organiseren”. Het zou voor deze pacifisten leerszaam zijn, eens te informeren, wat er in Oostenrijk en in Sudeten-Duitsland van de „eigen wetten” is overgebleven, wat van de „eigen besturen” is bewaard, en in hoever de onderworpen bevolkingen van die landen vrijheid bezitten, om onderwijs, landbouw en industrie naar eigen inzicht en voor eigen belangen te organiseren! Deze paragrafen van het program schijnen wel van Brits-Indische herkomst te zijn. Het verschil tussen toestanden en volken ginds en die in Europa en dat tussen de Engelse heerschappij in Azië en een fascistische tyrannie zijn echter zo groot, dat Gandhi's adviezen hier in gene dele zijn toe te passen.

Ook wanneer in een land, dat door een dictatuurstaat is overweldigd, de uiterste geestkracht en de grootste heldenmoed worden aangewend om het den overweldiger lastig te maken, zal hij voor die druk niet wijken. Slechts zal hij zijn terreur verzwaren. De maatregelen, in de laatste tijd in

Duitsland tegen de Joden genomen en nog beraamd, bezwijzen afdoend, dat de dictatuur op dat gebied geen grenzen kent.

Pacifistische volksverdediging moet falen. Misschien zal men opmerken, dat dit van de militaire defensie van een klein land als het onze evenzeer kan worden gezegd, en dat de pacifistische volksverdediging dan toch het voordeel heeft, dat zij niet met de gruwelen van de oorlog gepaard gaat. Indien dit mocht worden toegegeven, zou daarmee het pleit nog niet zijn beslist ten gunste van de pacifistische volksverdediging, die in wezen weerloosheid is.

Belangrijker toch dan de vraag, op welke wijze een vijandelijke macht, die het land wil overweldigen, moet worden weerstaan en of zij wel moet worden weerstaan, is de vraag, hoe kan worden voorkomen, dat een agressief gezinde mogendheid tot gewelddaden overgaat. Voor iederen pacifist is deze vraag de allervoornaamste. Zij is op dit ogenblik van brandende urgentie.

Wij laten nu onbesproken de mogelijkheid om door vreedzaam overleg enige tegenstellingen op te lossen, die oorlogsspanningen voortbrengen. Dit is een probleem op zich zelf, dat in het „licht” van München niet eenvoudiger is geworden. Concessies, dit heeft de jongste ervaring geleerd, kunnen in zekere omstandigheden oorlogsgevaar vermeerderen in stede van het te verminderen. Na München spreekt men van de Oekraïne, van Memelland, van Tunis, Corsica en Nice!

Wij gaan uit van de bestaande toestand, waarin fascistische staten met oorlog dreigen. Wat weerhoudt hen nog tot wapengeweld over te gaan? Zijn het morele overwegingen? Niemand neemt dit aan. Is het liefde voor de vrede? Zij achten krijgsroem de hoogste eer voor den mens. Wat hen nog doet terugdeinzen voor de vreselijke stap, is de vrees voor zijn gevolgen. Zij mogen duchtig voorbereid zijn — als zij de strijd beginnen, komen ze tegenover zwaar bewapende naties met grote hulpbronnen te staan. Zij zullen behalve met deze ook hebben te rekenen met een binnenlands front, dat zich des te eerder tegen hen zal vormen en des te sterker zal staan, naarmate hun overwinning op het krijgstoneel langer uitblijft en minder waarschijnlijk wordt.

De bewapening der West-Europese staten en die van de Verenigde Staten zijn in deze omstandigheden dienstig tot het voorkomen van de oorlog en daarvoor onontbeerlijk. Indien morgen de democratische mogendheden zouden be-

sluiten, het advies der pacifistische volksverdedigers te volgen en tot vermindering van bewapening over te gaan, om van ontwapening nog niet eens te spreken, zou het oorlogsgevaar onmiddellijk in onoverzienbare mate worden vergroot. Zelfs de betrekkelijk geringe weerstand, die een klein land als het onze met militaire middelen kan bieden, is een factor van belang in de berekening der agressieve mogendheden. Als een invaller in Nederland niets anders te wachten stond, dan de passieve weerstand van een ongewapend volk, zouden de opmars naar onze kust, ten einde onze havens te bezetten, en de doortocht naar België, om Frankrijk aan te vallen, het werk van enkele uren zijn, dat geen zware offers zou kosten. Voor den agressor een aanmoediging, zo niet een uitnodiging, hoe weinig onze ultra-pacifisten zulks ook zouden bedoelen.

Omdat pacifistische volksverdediging, als zij bij de democratische volken ingang zou vinden, het oorlogsgevaar ontzaglijk zou vergroten, daarom vooral is deze nieuwe methode van weerbaarheid met beslistheid te verwerpen.

In vorige eeuwen hebben utopisten verdienstelijk werk verricht. Zoals de alchimisten, die naar de steen der wijzen zochten zonder hem ooit te kunnen vinden, hebben medegewerkt aan de opkomst der scheikunde — zo hebben de oude utopisten vele maatschappelijke waarheden ontdekt, die nog steeds waard zijn te worden gekend.

Van de hedendaagse utopisten, die werken met een overvloed van goede wil, maar meestal met een tekort aan kennis van de maatschappij en van de methoden van wetenschappelijk onderzoek, kan men niet zeggen, dat hun werk zeer nuttig is. Schadelijk is het in dit opzicht, dat de daaraan bestede energie verloren is voor de grote massabeweging, die alle krachten voor de verwezenlijking van een nieuwe samenleving moet verenigen.

Zulk een schade veroorzaakt ook de actie voor pacifistische volksverdediging. Utopistisch is die actie om deze reden, dat haar doel nooit kan worden aanvaard door een staat, die zich wil handhaven, door een regering, die haar verantwoordelijkheid beseft, door een politieke partij, die zich zelf niet uit het volksleven wil uitschakelen en zichzelf niet ten gronde wil richten. Schadelijk is zij, omdat zij scheiding en tegenstelling brengt tussen pacifisten van zeer goede en ernstige wil.

Minder dan ooit kan zich, in deze tijd van de vreselijkste risico's, de vredesbeweging verbrokkeling van haar energie

veroorloven. Nu moeten alle krachten worden gericht op het herstel van de stormschade, die het Volkenbondsgebouw heeft geleden; op de vernieuwing en de versterking van de nog slechts zwakke rechtsgemeenschap der naties, die helaas voor haar bescherming aan zedelijke middelen niet genoeg heeft, maar de beschikking over wapens behoeft. Als de mensheid er niet in slaagt deze taak spoedig te vervullen, dan zal er wellicht na een korte tijd voor geen enkele vredesbeweging in Europa meer een plaats zijn.

VAANDELDRAGER UIT DE DUITSE BOERENORLOG
(Houtsnede van omstreeks 1525, ontleend aan de voortreffelijke
Deutscher Freiheits-Kalender 1939, uitgave Sebastian Brant, Parijs)

Van vriend en vijand

Levend onderwijs

(H. B.) Terwijl de arbeidersbeweging strijdt tegen de verslechting van het Nederlandse volksonderwijs, bereikt ons een rapport over het nieuwe Belgische leerplan voor de lagere school. In het tijdschrift *Onze kinderen en hun toekomst* (Juli—Aug. '38), vertelt J. van Mourik iets over zijn bezoek aan een honderdtal lagere schoolklassen, waar het modelleerplan-1936 wordt toegepast.

Wij lezen dat geschrift met. . . „gemengde gevoelens”. Met grote vreugde en diepe bitterheid. Vreugde, wijl het ons warm om het hart wordt, wanneer wij horen wat er in België ontluikt. Bitterheid, omdat wij ons nu des te sterker bewust zijn van de groeiende achterstand, die ons volk ook op dit gebied in te halen krijgt.

Theoretisch is het frisse Belgische plan gebouwd op de gedachte van het „belangstellingspunt” („centre d'intérêt”), waaromheen het onderwijs zich telkens groeperen moet. De klas gaat iets in of buiten het schoolgebouw bestuderen, en leert zich rekenschap geven van haar ervaringen. De kinderen hebben meikevers meegebracht, een molen bekeken, in het stadspark gewandeld, een bezoek gebracht aan de tuin van het schoolhoofd. Ze hebben er zich aan gewend, hun ogen de kost te geven en een logische vraag te stellen. Ze maken opstellen en sommen rondom het „belangstellingspunt”.

Dat alles is intussen geen technische handigheid, om het onderwijs wat smakelijk op te dienen. Het is vooral een uitgangspunt tot gemeenschapsopvoeding, want al het werk in de vier eerste schooljaren wordt gevoed door één der waardevolste culturele krachten die wij kennen: de verbondenheid met de eigen omgeving van dorp of stadswijk, het onmiddellijk waarneembare levensmilieu.

Op dit terrein valt in Nederland nog schier alles te doen. De A.J.C. heeft een prachtig voorbeeld gegeven met haar

centrale opvoedingsplan voor de Rode Valken, samengevat in „De grote Reis” — de praktische verwezenlijking van Troelstra's dichterwoord: „Het leven ligt in kringen om ons heen”. Persoonlijke waarneming en gemeenschappelijke verwerking van het ervaringsmateriaal gaan hier samen, evenals individuele activiteit en gemeenschappelijke tucht. Komen ze niet beiden voort uit levende belangstelling en groeiend verantwoordelijkheidsbesef?

De vernieuwing van onderwijs en opvoeding is van het aller-grootste belang, al was het slechts omdat de totalitaire staten ons vóór zijn geweest met het uitwerken van een sluitend drillsysteem van opvoeding tot onmondigheid. Wij, socialisten, dragers van een beweging die de radicaalste van deze tijd kan wezen, moeten begrijpen, dat er iets principieels in de wereld veranderd zal zijn, wanneer de scholen minder zullen lijken op kazernes dan op zoemende bijenkorven, waarin ieder zijn plicht doet. Het socialisme moet er zich van doordringen, dat alle grote sociale en politieke vernieuwingen steeds gepaard zijn gegaan met diepgaande, paedagogische hervormingen. Wij zijn de erfgenamen van Renaissance en Revolutie, dus van Montaigne en Condorcet, Comenius en Pestalozzi. En van Danton, die zeide: „Na brood, is opvoeding de eerste volksbehoefte!”

De oorlog tegen het Westen

DOEL EN
WEZEN VAN HET
NATIONAAL
SOCIALISME

DOOR P. J. SCHMIDT

„Oppositie staat gelijk met verraad. Oppositie heeft niet langer enige morele rechtvaardiging... Het volk weet niet wat het wil: het heeft slechts instinct. Maar de Leider weet wat het volk wil: dat maakt hem tot Leider.”

(W. Stapel)

Al schijnt het soms een eeuw geleden — de tijd, waarin men meende het nationaal-socialisme met een hoonlach of wat goedmoedige humor te kunnen bestrijden, ligt nog nauwelijks tien jaar achter ons. Niet alleen in de overdonderende opmars van het fascisme zelf,¹⁾ ook in de snelle wijzigingen in de critiek er op, komt het adembenemende tempo van deze bezeten periode tot uitdrukking.

Dat heeft het voordeel, dat de eerste fasen van die critiek in dit artikel met enkele zinnen kunnen worden afgedaan. De Duitse georganiseerde arbeidersbeweging ging bijna geruisloos en in ieder geval volstrekt roemloos ten onder, eendeels door de uiterlijke zelfgenoegzaamheid en innerlijke zwakte van de Duitse sociaal-democratie, anderdeels door de gewetenloze tactiek der communisten, die tenslotte doelbewust met de Nazi's samenwerkten, op straat en in het

¹⁾ De woorden „nationaal-socialisme” en „fascisme” kunnen o.i. zonder bezwaar als synoniemen worden gebruikt. Er mogen verschillen van historische, psychologische en zelfs van culturele aard zijn (het régime van Mussolini ondergaat b.v. nog klassieke invloeden, waarvan het Derde Rijk niet de minste „last” heeft) — zowel theoretisch als practisch is het fascisme van Mussolini gelijk aan het nationaal-socialisme van Hitler. Het eerste is slechts zwakker dan het laatste en op den duur zal daarom ook het Italiaanse Imperium door Hitler worden bedreigd. Wij zijn ons er van bewust, dat er over dit laatste veel meer te zeggen is; we moeten hier echter met deze noot volstaan. (S.)

parlement, om de sociaal-democratie (toen nog „sociaal-fascisme“) te vernietigen.²⁾

Bij beide bewegingen heerste tot bijna op de dag van de ondergang een roekeloze en thans haast onbegrijpelijke onderschatting van het fascistische gevaar. Bij de burgerlijke partijen was dit nog erger. Nog klonk in hun kringen het leedvermaak over de verpletterende nederlaag der arbeidersbeweging na, toen zij zelf, allen, liberalen, nationalen, protestanten, katholieken, enz. van het politieke terrein werden weggevaagd.

Eerst na 1933 begint het besef van de ernst van het geval tot bredere kringen door te dringen. Maar ook dan houdt de critiek, deels zelfs nog in onze kring, een grondtoon van hardnekkig optimisme. De „revolte van de middenstand“ wordt verbonden met het „effect van de economische wereldcrisis“, en men ziet de lijn van het fascisme alweer dalen naarmate de curve van de conjunctuur omhoog gaat. Doch de politieke „bewustwording“ van de middenstand bleek in het totale complex van fascistische machts-groei al spoedig een zeer ondergeschikte rol te spelen, en het zonnetje-achter-de-crisis-wolken bleef zo bleek en zwakjes, dat de conjunctuur-optimisten in hun berekeningen en voorspellingen gemakshalve het fascisme maar buiten beschouwing lieten.

Verbijsterd door het falen van deze en dergelijke „voor de hand liggende“ politieke en economische analyses, en diep onder de indruk van het steeds sneller groeiend succes van de nationaal-socialistische propaganda, begaf de critiek zich naar de hogere sferen van de psycho-analyse.

Reeds eerder was dat gebeurd, doch slechts in zeer beperkte kring. Nu, d.w.z. in de jaren 1935—'36, werd de op het fascisme toegepaste psycho-analyse een populaire wetenschap en in zekere zin zelfs een journalistiek amusement. Zij bracht ongetwijfeld allerlei interessante en pikante bijzonderheden aan het licht over het karakter, de levensloop en de eigenschappen van verschillende leiders (zie Konrad Heiden e.a.). Zij legde verband tussen primitieve instincten, moderne techniek en massa-suggestie en maakte zich ver-

²⁾ Voor de feiten en gebeurtenissen in de jaren voorafgaande aan Hitler's greep naar de macht, is nog altijd het beste boek: *Germany puts the clock back* by Edgar Mowrer, thans ook verkrijgbaar in de „Penguin“-uitgave. Zie voorts ook het eerste deel van *Der Faschismus an der Macht* von Fritz Sternberg. Uitg. Contact-Amsterdam.

dienstelijk door het rubriceren van „complexen”. Zij analyseerde ook — zij het niet altijd even gelukkig — de opleving van de nationale gedachte, de wijze waarop de reactie die opleving benutte om met allerlei democratische begrippen af te rekenen, etc. Doch het eindigde meestal in de bestrijding van een caricatuur van het marxisme (Mennicke) of in een stroom van zelfverwijten (dat men het zoverhad-laten-komen), het zoeken van de schuld in eigen boezem, culminerende in een opsomming van de nadelen van het Verdrag van Versailles — dat toen reeds voor één kwart was gesaboteerd, voor twee kwart was geliquideerd en voor het vierde kwart op 't punt stond te worden vergeten, helaas!

Hoe dan ook: deze critiek leverde niets positiefs op in die zin, dat zij concrete tegenkrachten opriep tegen de gevaren, die zij analyseerde. In vele gevallen was het resultaat omgekeerd aan de goede bedoelingen: vooral de politiek ongeschoolden moesten bij het lezen van deze lectuur, vol politieke en persoonlijke teleurstellingen en zelfverwijten, wel de indruk krijgen, dat die Nazi's dan toch maar stevig opruiming in de Europese rommelkamer hadden gehouden.

Zelfs met de *autarkie*, om nog een belangrijk punt te noemen, dat de laatste tijd, terecht, telkens en niet alleen onder marxisten³⁾ in discussie komt, wordt de kern van het probleem nauwelijks geraakt.

Inderdaad, die autarkie, het streven om binnen de eigen nationale Staat in alle economische behoeften te voorzien, is de economische uitdrukking van de nationalistische ideologie. Deze poging om de volstreekte superioriteit van de nationale Staat te handhaven (met de zwaarste economische offers in het binnenland en met de dreiging van de „totale” oorlog tegen het buitenland) is een oorlogsverklaring aan de algemene, horizontale en verticale internationalisatie der economie, die het kapitalisme bracht. Wij zijn met prof. Roberts e.a. van mening, dat autarkie voor het nationaal-socialistische Duitsland een „niet te verwezenlijken droom is”, een op den duur onhoudbaar standpunt, dat òf tot drastische inkrimping van de behoeften der bevolking moet leiden, òf — tot verovering van de halve wereld.

Voor velen houdt hier, helaas, de critiek weer op. Zij menen nu met de toepassing van marxistische formules te kunnen

³⁾ Zie het uitstekende boek van Stephen H. Roberts *The House that Hitler Built*, Methuen Publishers, London; thans ook in Nederlandse vertaling verkrijgbaar.

volstaan, die hier op neerkomen: Autarkie is de economische onderbouw van de nationaal-socialistische ideologische bovenbouw. Men heeft hier te maken met een strijd tussen de „haves” en de „have-nots”, de bezittende en de bezitloze Staten, een „gewoon” imperialistisch belangen-conflict dus. Heeft het Duitse nationaal-socialisme een deel van de buit binnen — zo redeneren zij verder — dan gaat het tot de „haves” behoren, dan verandert het tempo en geleidelijk ook het karakter en de ideologie van het nationaal-socialistische stelsel en dan heeft men tenslotte toch weer alleen te maken met onder elkaar de buit verdelende kapitalisten, waarbij het voor de arbeidersklasse lood om oud ijzer blijft voor welke staatsvorm zij goed en bloed moet offeren, etc.⁴⁾

Deze redenering raakt evenmin als de eerder genoemde punten het wezen van het fascisme. Zij is bovendien gevaarlijker, omdat zij wetenschappelijker klinkt en nauw aansluit bij opvattingen, die generaties lang in de arbeidersbeweging konden en moesten domineren, n.l. zolang het kapitalisme in een groei-periode verkeerde, of zolang men *veronderstelde*, dat dit het geval was.

Het gaat echter niet alleen om een „nationalistische ideologie”, doch om een veel verder teruggrijpende *rassen*-ideologie.

Het gaat niet eenvoudig om een „gewone imperialistische oorlog” van een Staat, die naar economische „verzadiging” zoekt; dat is slechts middel tot het verder liggende doel: de *vernietigings-oorlog* tegen het Westen, als haard van de vrijheidsgedachte.

Het gaat niet om machtswaan, geboren uit expansiezucht, het gaat om economische expansie als onderdeel van een machtswaan, die ver buiten de grenzen van economische belangentegenstellingen uitgaat.

Autarkie is niet de onderbouw van een nationaal-socialistische bovenbouw, doch, omgekeerd: de volstreekte superioriteit van het Duitse ras is *uitgangspunt* en de autarkie is slechts een middel, een wapen en een vorm van propaganda. Dan zet het fascisme, van dit standpunt uit gezien, de dingen

⁴⁾ Dergelijke redeneringen kon men b.v. nog onlangs in populaire vorm vinden in manifesten van onafhankelijke en revolutionaire socialisten in Engeland, België, Frankrijk en Nederland, uitgegeven tijdens de Tsjechische crisis. Zij vonden bijval bij pacifisten en anti-militaristen in alle kringen. Ook in onze kring werden deze stemmen gehoord; zij kwamen doorgaans van hen, die Chamberlain's politiek in gunstige zin poogden te verklaren. (S.)

op de kop? Inderdaad: het fascisme wil de dingen „op de kop zetten”. Dat is zijn kracht en zijn zwakte tegelijk. Doch zijn zwakte alléén, als zijn tegenstanders dat leren begrijpen en er naar handelen.

Het is de zeer grote verdienste van den schrijver van het onlangs verschenen boek *The War against the West*⁵⁾, dat hij het wezen van het fascisme in zijn volle, anti-menselijke afschuwelijkheid heeft blootgelegd, vrijwel geheel aan de hand van officiële en erkende Nazi-publicisten en hun duistere voorgangers.

Het doorwerken van dit boek is een soms haast ondragelijke, geestelijke marteling, een tocht door de hel. Zonder zware modderlaarzen en een gasmasker kan men het einde niet halen. Wij herkennen hier en daar citaten, die als voorbeelden van „uitwassen” van het fascisme in protestvergaderingen of spottende artikelen dienst deden. Doch in dit boek wordt bladzij na bladzij aangetoond, dat het alles bittere, *bloedige* ernst is en dat ook de walgelijkste „uitwassen” hun wortels in het wezen van het fascisme vinden, ja, dat zij het wezen van deze satanische beweging vormen.

De bekende uitspraak van den Nazi-hogepriester Engelke, een der voornaamste functionarissen van de Duitse Rijkskerk, n.l. „dat God zich heeft geopenbaard, niet in Jezus Christus, doch in Adolf Hitler”, vindt men in de nationaal-socialistische literatuur honderdvoudig en in allerlei gedaanten terug. Om een voorbeeld te noemen: H. Frank, de Rijksminister van Justitie, zei het nog duidelijker aldus (1935):

„Vroeger plachten wij te zeggen: *dit is recht, of dat is onrecht*. Heden stellen wij slechts de vraag: *wat zou de Führer zeggen*. . . . De wetten met Adolf Hitler's naam ondertekend moeten wij erkennen als het heilige werk van onze Volksgeest. Hitler heeft zijn gezag van God ontvangen. Daarom is hij de door God gezonden kampioen van het Duitse Recht in de wereld.”

Men had aanvankelijk de neiging zulke nonsens als „uitingen van mystische vervoering” te beschouwen, waarmee de rest van de wereld weinig of niets te maken had. Een noodlottige vergissing — want als zij God uit de hemel halen en hem in den persoon van den „Führer”, *hun* Führer, op aarde zetten, dan doen zij dat met de opzettelijke bedoeling, de

⁵⁾ *The War against the West* by Aurel Kolnai, with a preface by Wickham Steed, published by Victor Collanz Ltd., London, 1938. 700 blz., 18 sh.

godsdienst van zijn abstract en universeel karakter te beroven, *dan wordt in den Führer het absolute wereldse* (dat is dan het *Duitse*) *gezag gevestigd*, waaruit verder alle materiële en geestelijke afwijkingen en wanstaltigheden van het nationaal-socialisme voortvloeien. Er kan dan maar één Führer, één volk, één ras zijn, verenigd in het Duitse Rijk, dat principieel geen ander gelijkwaardig menselijk bestaan op deze aarde erkent, niet van individuen, noch van naties, volken of rassen. Wilhelm Stapel, een der bekendste nationaal-socialistische theoretici, bevestigt dit als volgt:

„Bestaan kan slechts het Imperium Teutonicum, *want de Duitsers zijn een beter volk dan andere volken en daarom hebben zij recht op de Opperheerschappij*... Wij eisen niet „gelijke rechten” voor Duitsland, omdat wij zelf niet van plan zijn gelijke rechten aan anderen toe te kennen. ... Wij, Duitsers, staan niet gelijk met andere naties; neen, wij hebben een recht, dat niet kan worden vergeleken met dat van iemand anders,” enz.

In zulke beschouwingen is elke objectiviteit zoek. Doch het is, alweer, de *bedoeling*, dat het begrip objectiviteit wordt beschrapd. Toen de nazi's in 1933 aan de macht kwamen verklaarde Hermann Goering: „Wat mij betreft, ik ben *subjectief*. Ik voel mij alleen met *mijn volk* verbonden en ik erken niets anders op de wereld. Ik dank mijn Maker, dat hij mij geschapen heeft zonder wat men noemt een „zin voor objectiviteit”.”

Uit deze aanvaarding van één Führer, één ras en één recht en de volkomen opheffing van de objectiviteit, concludeert Aurel Kolnai terecht, dat men goed moet begrijpen, dat het „nationalisme” van deze lieden veel verder gaat dan patriotisme of jingoïsme, veel verder ook dan „dictatuur” of „staats-almacht” in de technische zin. Er wordt geen inbreuk gemaakt op individuele rechten: *zij worden eenvoudig van hun betekenis beroofd*. De toegang tot de weg naar menselijkheid wordt niet versperd: zij wordt geheel *afgesneden*. Humanistische beginselen worden niet verkracht of verwaarloosd: zij worden geheel en al *ontkend*. Geweld is niet langer een middel: het is de *natuurlijke uitdrukking* van de „nieuwe staatsgeest”, van de Duitse „ras”-superioriteit. Langzamerhand begint de ontzettende betekenis van dit „rassisme” ook in katholieke kringen door te dringen, zoals o.m. bleek uit een rede van kardinaal Verdier op 21 November j.l., waarin hij uitriep: „... dat aldus de mensheid terugkeert tot de wildernis, waarin alleen de sterkere het recht heeft om te leven”.

Krachtens deze ideologie, en niet alleen uit economische expansie-zucht, moet het nationaal-socialisme op alle fronten de oorlog tegen het Westen organiseren. De noodzakelijkheid, de onvermijdelijkheid, de *plicht* hiertoe loopt door de hele vroegere en latere nazi-literatuur heen.

Het is van het grootste belang, steeds weer de volle nadruk daarop te laten vallen. Want uit de mening van hen, die het nationaal-socialisme in de eerste plaats zien als een imperialistische drang naar economische expansie, komt de noodlottige stelling voort (zowel in onze als in burgerlijke kringen), dat door toe te geven aan de Duitse „drang naar het Oosten” (en naar koloniën), het Westen zich beveiligen kan.

Maar welke grote economische voordelen er ook aan verbonden zijn — die drang naar het Oosten is voor het nationaal-socialisme nauwelijks meer dan een incident en een afleidings-manoeuvre. Het is het voortdurend zoeken naar de lijn van de zwakste weerstand, het neerslaan en opsloppen of vernietigen van de kleinen en de zwakkeren, dat tot uitdrukking kwam zowel in de campagnes tegen Oostenrijk en Tsjechoslowakije als in de pogroms tegen de Joden. Ook als Nazi-Duitsland tegen Moskou of Praag, tegen Warschau, Kiëf of Boekarest zou marcheren, schreef Wickham Steed, „dan voert dit Teutoonse heidendom toch in werkelijkheid de oorlog tegen het Westen”.

Naar binnen moesten de Joden de eerste en ergste slachtoffers zijn, omdat zij klein in aantal, geestelijk sterk en fysiek-militair zwak waren. De perverse taal van Hitler in *Mein Kampf* over „den zwartharigen Jodenjongen, die uren in een hinderlaag ligt, met een duivelse vreugde op zijn gezicht, wachtende op het niets-vermoedende meisje, dat hij besmet met zijn bloed en aan haar eigen ras ontsaakt”, enz., was niet zo maar een hysterische aanval op een volksgroep, die niet over de geweldmiddelen kon of wilde beschikken om zich te verweren. Ook niet alleen (al speelde dat een listige rol mee!) een laffe streling van de anti-semietische gevoelens, die latent in een groot deel van de Duitse burgerij aanwezig waren en waarmee zij haar „ongeluk” op de Joden „afreageerde”. Doch bovenal een schreeuw van verzet tegen de geestelijke superioriteit van een ras dat zonder vrijheidsbegrippen niet leven kan, tegen allen die de soldaterij van het Duitse ras niet als de hoogste vorm van „Kultur” erkennen willen — een oorlogsverklaring

dus aan de cultuur van het Westen, die deze „ras-zuiveren” in hun geestelijke impotentie zo irriteert, dat zij boeken moeten verbranden, omdat zij ze niet begrijpen, en de bajo- net over een schilderij moeten halen, omdat hun botte hersens de schoonheid van kleur en licht niet verwerken kunnen. Met andere woorden: de pogroms van 9 en 10 November kunnen evenmin alleen, noch in hoofdzaak, uit economische motieven worden verklaard. De Joden uitplunderen ten bate van de staatskas, en daarna de katholieken en de protes- tanten en allen bij wie wat te roven valt — zeker, dat is een voor Nazi’s vanzelfsprekend motief. Doch dat verklaart niet het doel-bewuste anti-semietisme van het *begin* der natio- naal-socialistische beweging af. Het verklaart evenmin de on- beschrijfelijke lafheid, wreedheid en gemeenheid waarmee men tewerk ging. Dat kan alleen worden verklaard uit de fac- toren, die wij boven noemden, waardoor ondeugd wordt tot deugd, lafheid tot moed, wreedheid tot plicht. Het schuim moest „beloond” worden. De onzinnige, ingehamerde rassen- theorieën moeten zo nu en dan in practijk worden gebracht, bij wijze van „grote manoeuvres”. De overgrote meerderheid van de bevolking moet daarbij leren toekijken (en zij heeft het geleerd!). En tenslotte kan men bij die gelegenheden aan de practijk de vraag toetsen *in hoeverre de Nazi-theorie over de positie van het proletariaat* is geslaagd, een theorie, die volgens Moeller-Van den Bruck hierop neerkomt, *dat het Duitse proletariaat zijn bitterheid moet behouden, ja dat het zelfs moet overkoken van anti-bourgeoiswoede, niet echter om de Duitse kapitalisten te bestrijden, doch om de typische bourgeoisie van het Westen neer te ranselen voor het ge- meenschappelijk welzijn van de Duitse natie.* „Want het zijn niet klassen, doch (ras)typen, die de mensheid verdelen.” Een proletariaat, dat op zulke schanddaden niet reageert, ze goedkeurt of er aan meedoet, is murw, is zijn karakter en zelfbewustzijn kwijt — en daarna klaar voor de taak, die Moeller-Van den Bruck het opdraagt.

Neen, de pogroms waren niet alleen bestemd voor plun- dering, noch alleen voor de bevrediging van het nazi-schuim en de consolidatie van de „proletarische positie” naar binnen — zij waren deel van de slag tegen het Westen. De alge- mene afschuw, die deze gebeurtenissen in het buitenland hebben gewekt, is verheugend, doch zij is alleen dan van betekenis voor de toekomst, als men er snel en krachtig de politieke en militaire consequenties uit trekt.

Want naar buiten liggen de dingen niet anders. De elemen-

taire democratische vrijheden, die de nationaal-socialisten terecht als het grootste gevaar zien voor het bestaan van hun systeem, liggen het sterkst verankerd in het Westen. „Wij moeten een voortdurende oorlog voeren tegen de ideeën van de Franse revolutie” zegt de nazi-schrijver Blüher, „een oorlog die op geestelijk gebied al gewonnen is”. En wat hier onder „geestelijk gebied” moet worden verstaan vertelt zijn collega, K. Springenschmied:

„Frankrijk vecht niet alleen voor zijn eigen veiligheid, doch bovenal voor de ideeën van de Revolutie van 1789.... Sedert echter de Duitse revolutie deze vale, liberaal-humanitaire ideologie heeft verdrongen door een duidelijke bekentenis tot de Volkse eenheid van bloed, wil en bestemming, bepaald door de Natuur(!), heeft Frankrijk onmiskenbaar gevoeld, hoezeer het reeds op het terrein van de ideeën verslagen is.... Duitsland zal Europa tegen de Afrikaanse ontaarding en tegen het Aziatische barbarisme beschermen en in de loop van die strijd zal het de heerser over Europa worden.”

„Het vernegerde Frankrijk, dat Duitsland's doodsvijand is” (Hitler in *Mein Kampf*) is ook niet meer dan een onderdeel — en volgens sommige al te haastige nazi's reeds een *verslagen* onderdeel — van de totale oorlog tegen het Westen. Want het gaat om „de ideeën van de Franse revolutie”, de democratische vrijheden, die thans gemeengoed zijn, hier meer, daar minder, in alle democratisch geregeerde staten. *De vernietigings-oorlog tegen het Westen, de totale oorlog tegen de vrijheids-gedachte en haar instellingen, geboren uit de Franse omwenteling* — dat is tegelijk *doel* en *wezen* van het nationaal-socialisme.

Een „totale” oorlog, d.w.z. een oorlog waaraan allen deelnemen, op alle motieven, ook de laagste die een menselijk brein bedenken kan, met alle middelen, ook de gemeenste die de moderne techniek uitvinden kan. En oorlog is voor deze lieden niet een catastrofe of een noodzakelijk kwaad, doch, zoals wij straks nog zullen aantonen, een eer, een glorie, een feest. Want zó alleen, immers, kan het Duitse volk zijn ras-superioriteit bewijzen! Ook gaat het hierbij niet alleen om forten, loopgraven, bombardementen, etc., maar niet minder om spionage en intrigues op grote schaal, om burgeroorlog, om stelselmatige inmenging, direct en indirect, in de zaken van andere staten.

Ook onder hen, die dit alles hebben leren beseffen, zijn er velen, die een laatste troost en hoop menen te kunnen vinden in de gedachte (aangewakkerd door een groot deel van

de psychoanalytische literatuur!), dat men hier „slechts” te maken heeft met een door allerlei meer of minder „toevallige” omstandigheden aan de macht gekomen groep „pathologische elementen”, die buiten „het eigenlijke volk” staan. Dat is eveneens een vergissing. De formuleringen van de Nazi-theoretici liggen niet alleen in de hedendaagse literatuur: zij lopen dwars door de Duitse geschiedenis van de hele 19de eeuw heen. Terug tot het Pruisische militarisme — dat niet dacht aan een Verdrag van Versailles, doch droomde van een honderdmaal erger Verdrag van Potsdam. Terug tot Fichte, omstreeks 1800: „waarachtig patriotisme moet liggen in het begrip, dat het Duitse volk eeuwig is en het hoogste” — en nog verder terug.

In het Hitlerisme heeft zich het bederf van tientallen eeuwen van tyrannie opgehoopt in een strijd op leven en dood tegen de nog jonge vrijheid. Historisch gezien is dit op zichzelf niet verrassend: het is nog niet zo heel lang geleden (hoogstens anderhalve eeuw), dat het begrip slavernij (lijfeigenschap, horigheid) een algemeen erkend en wezenlijk bestanddeel vormde van de economie, de politiek en de moraal van de mensheid!

De dik-Duits klinkende woorden en frases als „Kultur, Ursprache, Volkstum, Deutschtum, Rassenseele, Führerstaat, Männerbund (de platonische liefde van man tot man), Ichzeit, Wirzeit, Allzeit, totale Inpflichtnahme, die Verleibung des Gottes (in de N.S.D.A.P. en den Führer), Herrenmensch”, enz. enz. vormen m.a.w. slechts het rookgordijn waarachter de weezinwekkende strijd wordt gevoerd om de terugkeer tot de absolute slavernij, ondergebracht in modern-technische mechanismen (een soort massa-robot). Door die quasi-abstracte, opzettelijk-duistere, onverteerbare frases heen klinkt de krakende commando-stem van den dril-sergeant, hoort men klakkende hakken, rommelende trommels en de collectieve schreeuw (als bij de rede van Hitler tijdens de Tsjechische crisis): „*Wir wollen Krieg!*” Er is maar één Recht, het *Duitse* Recht, en dat is „wat Arische mannen recht vinden”. *Ras-zuiverheid*, zeggen de nationaal-socialistische theoretici, garandeert een instinct voor Recht, „zonder een spoor van dwaling”. W. Stapel zegt het populair aldus: „Recht is niet een zaak van overeenkomst: het wordt vastgesteld door den Führer. *Het is niet gebaseerd op een contract, doch op een bevel.*”

Er is maar één moraal, de *Duitse* moraal, die deugd noemt

wat tot nu toe als ondeugd gold. „Politiek zonder morele remmen is de enige vorm van eerlijkheid”, zegt Stapel. Het „hebt uw naaste lief” alleen omdat hij ook een mens is (Auch=Mensch) is geen christelijke deugd — het is slechts „een uitvindsel van de Joden”. En H. Freyer vindt er geen enkel doekje meer om als hij schrijft: „Men moet de dingen zien, zoals de Jager het Beest ziet en het Beest den Jager; dat is de logica van de politieke deugd, dat zijn de tien geboden van haar ethiek!”

Er is maar één vrede, de Duitse vrede en die vrede, zegt het maandblad *Deutsche Wehr* „...heeft slechts de functie van een eenvoudige wapenstilstand tussen twee oorlogen”. Oorlog is het hoogtepunt van het menselijk streven, schreef de *Militärwissenschaftliche Revue*, officieel orgaan van het Duitse Ministerie van Oorlog (17 Januari 1936) en het blad vervolgt: „Oorlog is de vader van alle dingen: hij is de voorbereiding van het einde van een periode in de geschiedenis van een Natie en tegelijkertijd wordt hij de vader van een nieuwe ontwikkeling”.

Dat is dus de Duitse vrede en zo kan het gebeuren, dat Hitler zich het aureool van vredesapostel toeëigent en de socialisten, de Joden, Eden, Duff Cooper, etc. voor „oorlogshitsers” uitmaakt!

Men voelt, hopen wij, na lezing van het bovenstaande, hoe uitermate belachelijk en bekrompen de telkens terugkerende formule wordt: „zonder Versailles geen Hitler”, en hoeveel dichter men bij de werkelijkheid komt, als men na de gebeurtenissen van de laatste maanden zou zeggen: *zonder München geen pogroms*.

Het gaat m.a.w. niet om dit-of-dat, niet om meer-of-minder, zelfs niet alleen om een bijzonder hevige „periodieke reactie”: het gaat om de totalitaire contra-revolutie tegen alles wat aan het denkend menselijk wezen leven geeft. Het gaat dus om méér dan het leven zelf. In de kritieke dagen aan het eind van September gaf prof. Bonger in zijn *Volk*-artikelen de formulering, die toen beslissend was, die nu nog beslissend is en het tot op de dag van de nederlaag van het fascisme moet blijven: „het gaat er om of men het leven boven de Vrijheid, of de Vrijheid boven het leven stelt”. Reeds eerder was deze formule gebruikt. Zij was met fanatieke hartstocht te voorschijn gekomen uit de daadwerkelijke, heroïsche strijd van het Spaanse volk tegen de binnen- en buitenlandse fascistische overweldigers: „Liever staande

te sterven dan knielend te leven".... „Liever dood dan slaaf".... dat waren voor allen de eerste, en voor tienduizenden de laatste woorden in de historie-makende vrijheidsstrijd, die rondom de poorten van Madrid en langs de oevers van de Ebro werd en wordt gevoerd.

Het valt velen nog steeds moeilijk te erkennen, dat het fascisme ons tot deze keus — liever dood dan slaaf — heeft teruggebracht. Hoe langer men met die erkenning wacht, des te sneller zullen de nederlagen van de democratie elkaar opvolgen, des te zwaarder zal de strijd in de toekomst zijn. Eerst als men de betekenis van het in dit artikel nog onvolledig geschetste wezen van het nationaal-socialisme geheel in zich heeft opgenomen, als men beseft, dat het gaat *om niets minder dan alles*, eerst dan kan men zich een duidelijk beeld vormen van de beschikbare tegenkrachten en van de strijdmiddelen en methoden, alsmede van de theoretische en praktische zelfcritiek, die het Westen, de democratie, zal hebben toe te passen, wil zij zich kunnen staande houden. Daarover zal in dit tijdschrift ongetwijfeld nog nader worden gesproken.

Van vriend en vijand

Democratie voor six pence

(J. v. G.) Goedkope uitgaven zijn geen nieuws. Seriedrukken van klassieke werken op het gebied van wetenschap, letteren en kunst, tegen betrekkelijke lage prijzen in de handel gebracht, evenmin. Toch heeft de Engelse uitgeverij onlangs een weg gevonden naar een lezerskring van ongekenden omvang, welke nog niet was betreden. Wij bedoelden de stroom van nieuwe werken en herdrukken, die door de Penguin-books Ltd. (aangevuld met een Pelican serie), sinds enige tijd worden verkocht voor den eenheidsprijs van sixpence (ongeveer 23 cent). Een letterkundige cafeteria! Maar een die uiterst smakelijke en voedzame geestespijs biedt aan honderdduizenden.

Welk een krachtbron voor volksopvoeding in de beste zin deze goedkope massa-edities kunnen vormen, wordt het best ingezien, als wij wijzen op de „specials”. In enkele maanden tijds verschenen daarin meer dan een half dozijn stuk voor stuk voortreffelijke geschriften, waarin het internationale fascisme werd ontmaskerd en de zaak der democratie met kracht verdedigd werd. Ik denk aan Mowrer's vlijmscherpe ontleding van de republiek van Weimar: „Duitschland zet de klok terug”; Garratt's onbarmhartige onthullingen in „Mussolini's Romeinsch rijk”; de Hertogin van Atholl's waarheidsgetrouwe schilderingen in „Spanje onder de schijnwerper”¹⁾; Grant Duff's adembenemende schets van het Tsjechoslowaakse drama (vóór de ontknoping geschreven) en Madame Tabouis' diagnose: „Chantage of oorlog”. Maar ik vergeet daarnaast niet Peter Thoeme's verklaring van „moderne Duitsche kunst”, waarin zijn opgenomen aanklachten en getuigenissen der beste Duitsers uit de dagen vóór Hitler in woord en beeld, welke in gruwelijke vervulling gegaan zijn. En evenzeer denk ik aan Cole's uitnemende verhandelingen over de plan-economie in verschillende landen en over het socialisme in zijn jongste ontwikkeling. De lezende massa in Engeland koopt deze boeken (ik zag ze in handen op straat, in bussen en in de ondergrondse) en leert, naar men slechts kan hopen, te langen leste inzien, dat ze politiek en militair geen eilandbewoners meer zijn!

¹⁾ Thans gelukkig bij de A.P. in 't Hollands verschenen voor 35 cts.

Belgische politiek

een opheldering

Om te begrijpen wat er tegenwoordig in het politieke leven van België gebeurt, moet men beginnen met een beetje geschiedenis. Genoeg geschiedenis, althans, om de grote trekken te onderscheiden van de ontwikkeling, die sinds 1934 aan gang is.

Deze ontwikkeling heeft in hoofdzaak drie fazes doorgemaakt, die men uit het oogpunt van de socialistische doeleinden met een kromme lijn zou kunnen schematiseren, die eerst diep afdaalt, dan plotseling — maar later decrescendo — opstijgt, om — in de derde faze — wederom geleidelijk af te dalen.

Ziehier haar voornaamste kentekenen:

- 1e. Tot einde Maart 1935, scherper wordende tegenstelling tussen de politiek der burgerlijke coalitieregeringen en de socialistische oppositie, die streed onder het vaandel van het Plan van de Arbeid.
- 2e. Na de „omwerping van het stuur” door de regering-Van Zeeland in Maart 1935, twee jaar lang vooruitgang, maar in een tempo, dat in de loop van het tweede jaar langzamer wordt, om ten slotte tot stilstand te geraken.
- 3e. Sindsdien, meer bepaald sinds het midden van 1937, even geleidelijke en onderbroken achteruitgang (onder de laatste maanden der regering-Van Zeeland, de regering-Janson en de regering-Spaak).

Het zonderlinge van deze ontwikkeling is, dat zij zich voltrokken heeft zonder essentiële wijziging van de parlementaire machtsverhoudingen, en sinds Maart 1935 ook zonder

wijziging van de samenstelling der regeringsmeerderheid. Meest verrassend van al: hare laatste faze, de „afglijding naar rechts”, voltrekt zich onafhankelijk van de politieke kleur van den Eerste-Minister, en het tempo van de achteruitgang versnelt geleidelijk, ofschoon de katholiek Van Zeeland werd opgevolgd door den meer „linksen” liberaal Janson, en deze door den nog meer „linksen” socialist Spaak. Dit laatste verschijnsel volstaat, om het — inderdaad gerechtvaardigd — vermoeden te doen oprijzen, dat zijn verklaring 'n diepergaande ontleding van zekere algemene ontwikkelingstendenzen vereist, enerzijds in verband met economische conjunctuurschommelingen en met internationale gebeurtenissen, maar anderzijds ook in verband met de diepere innerlijke psychologische oorzaken van wat men zou kunnen noemen de grootheid en het verval van het „Zeelandisme”.

Dat er in de tegenwoordige vervalperiode een aantal veroveringen van het „Zeelandisme” broos zijn gebleken, is voor al te veel Belgen — zelfs onder de socialisten — aanleiding, thans de grootheid van het voorafgaand tijdperk te onderschatten, evenals het blijvend karakter van sommige der toen bereikte resultaten. Soms gaat men zelfs zo ver, te zeggen: „Het enige, waarin de regering Van Zeeland gelukt is, is een tijdelijke economische heropbeuring; maar dat is niet eens haar verdienste geweest, vermits het er alleen op aan kwam, met de stroom der toen stijgende wereldconjunctuur te zwemmen”.

Een dergelijke voorstelling is echter onjuist en onrechtvaardig. Voorzeker, een groot gedeelte van de economische en sociale vooruitgang in 1935, 1936 en 1937 is gebleken van voorbijgaande aard te zijn, niet bestand tegen de omkeer van de economische wereldconjunctuur sedert ongeveer een jaar. Heel zeker ook mag men aan het Zeelandisme verwijten, dat het meer heeft verwezenlijkt op „conjunctureel” dan op „structureel” gebied. Maar toch is het vals, de „omwerping van het stuur” van einde Maart 1935 te beschouwen als een eenvoudig meevaren met de gekeerde tij der wereldeconomie. En het is onrechtvaardig, niet alleen tegenover de persoonlijke rol van den heer Van Zeeland, maar ook tegenover de zakelijke betekenis van de invloed, die het socialistische Planisme op de gebeurtenissen van die jaren heeft uitgeoefend.

Het stuur is toen wel degelijk omgeworpen, niet als automatisch gevolg van meevlotten met de tij, maar doordat de

mannen op de commandobrug een andere koers wilden en doorgedreven hebben. Want men vergete niet, dat de op de wereldcrisis van 1930 volgende economische inzakking, die België in Maart 1935 tot op de rand van de afgrond bracht, voortging — en crescendo voortging — minstens een jaar of twee nadat de daling van de wereldconjunctuur reeds had opgehouden. Zij was het gevolg, niet van deze conjunctuur op zich zelve, maar van het feit dat de toenmalige Belgische regeringen zich hadden „vastgeklemd” aan een deflationistische politiek, die België belette voordeel te halen uit de intussen voltrokken universele conjunctuurverbetering. Dit berustte hoofdzakelijk op volgende feiten: het vasthouden aan een te hoge goudwaarde van de munt, met de bekende gevolgen voor de uitvoernijverheid; de in verband daarmee onvermijdelijke credietinkrimping, met als gevolg de verlammeende oppotting der kapitalen; het voortijveren voor algemene prijsdaling, op het ogenblik dat prijsstijging vereist was voor een nieuwe „Ankurbelung”; en, last but not least, het doordrijven tot het bittere einde van de sociale deflatie, die kunstmatig de arbeidsinkomsten, de industriewinsten, de productieve staatsuitgaven en daardoor de koopkracht der massa's verminderde en de werkloosheid vermeerderde.

De omkeer van 1935 en het economisch herstel dat België in minder dan 2 jaar terugvoerde van de eerste crisis tot een uitgesproken „boom”-periode, zou dus wel degelijk onmogelijk geweest zijn zonder de nieuwe economische politiek, die in plaats van op deflatie op reflatie was gericht.

Deze politiek ging uit van de muntdevaluatie, maar werd consequent doorgevoerd met behulp van de convertering der renten, de algemene verlaging van de rentevoet, de geleidelijke credietexpansie, de uitbreiding van parastatale credietinstellingen en de uitvoering van een grootscheeps program van openbare werken. Tevens werd de vermeerdering van de koopkracht der massa's op de binnenlandse markt gesteund door een sociale politiek, die, meer nog dan op vermindering der werkuren, gericht was op geleidelijke loonsverhoging, vooral ten bate van de minst betaalde arbeiderscategorieën.

Ofschoon met den heer Van Zeeland niet „het Plan aan de macht” kwam, maar wel een coalitieregering, waarin de socialistten een minderheid vormden, is de oorspronkelijke stuwkracht van deze nieuwe economische en sociale politiek niettemin de actie voor het Plan van de Arbeid geweest.

De beweging voor het Plan, die met het Kerstcongres der Belgische Werklieden Partij van 1933 haar aanvang had genomen, verkreeg omstreeks einde 1934 en begin 1935 een lawine-achtig karakter, in hoofdzaak omdat voor de massa's het Plan het zinnebeeld was geworden van het groeiend verzet tegen de verarming door de deflatiepolitiek.

Ongetwijfeld heeft ook de positieve ideële inhoud van het Plan van de Arbeid daarbij een rol gespeeld. Hij heeft weer zelfvertrouwen gegeven aan de arbeidersbeweging, die tot op het einde van 1933 ontredderd en ontzenuwd was door het gebrek aan elk constructief doeleinde in de strijd tegen crisis en werkloosheid. Hij heeft er ook veel toe bijgedragen, in de burgerij, in de middenstand en vooral onder de intellectuelen, sympathie te winnen.

Maar per saldo is de beslissende kracht van de Plan-actie gesproten, minder uit de ideële deugdelijkheid van het Plan zelve, dan uit de groeiende golf van de sociale ontevredenheid. In de laatste weken van de Plan-actie traden dan ook alle andere beschouwingen meer en meer op de achtergrond en het Plan verscheen tenslotte in de praktijk als de tegenvoeter van de toenmalige deflatiepolitiek.

Voor zover kan men dan ook zeggen, dat de deflatiepolitiek der Van Zeeland-regering niets anders heeft gedaan dan de conjunctuurpolitiek van het Plan te verwezenlijken en wel met nagenoeg volslagen succes. Het duidelijkste teken van dit succes is geweest, dat van de 300.000 werklozen in België na 2 jaar slechts 100.000 overbleven, t.t.z. het onoplosbare residuum der „technologische” werklozen, ouderlingen en fysiek verzwakten, die zelfs niet konden aan het werk gesteld worden tijdens de „boom”, toen in vele nijverheden gebrek aan arbeidskrachten en overvloed van bestellingen was.

Maar het Plan van de Arbeid behelsde benevens een nieuwe conjunctuurpolitiek ook en in hoofdzaak een programma van structuurhervormingen op economischen politiek gebied. Een kernidee van het Belgische planisme is van den beginne geweest, conjunctuurpolitiek en structuurhervormingen organisch met elkaar te verbinden.

Daarin ligt eigenlijk het originele van het Planisme, dat ik reeds 4 jaar geleden definieerde als „anti-crisis-socialisme”. Zo moest bij voorbeeld de credietexpansie verzekerd en gevestigd worden met behulp van een geleidelijke uitbreiding van het toezicht en de invloed van de Staat op het bankwezen — de typische economische structuurhervorming van

het Plan. En omdat dit niet mogelijk was zonder dat de inrichting van het politiek bewind zelve werd aangepast aan de nieuwe taken van de Staat op economisch terrein, behelsde het Plan ook een ingrijpende hervorming van de Staat. Tenslotte waren ook op sociaal gebied structuurhervormingen voorzien, zoals het algemeen maken van het stelsel der verplichte sociale verzekeringen en der wettelijk erkende collectieve contracten, opdat ook hier een bestendig karakter kan verleend worden aan de tussenkomst van de Staat, ten bate van een verhoogd levenspeil van de arbeidende klassen. Welnu, terwijl het Zeelandisme op het gebied der conjunctuurpolitiek totaal planistisch is geweest, stond het enigszins anders tegenover de planistische structuurpolitiek.

Wel werden ook op dit gebied in het programma der beide regeringen Van Zeeland belangrijke punten van het Plan opgenomen en voor geen enkel werd de deur helemaal gesloten, zelfs niet voor de geleidelijke verwezenlijking van de „overdracht der macht” in gemonopoliseerde bedrijven. Maar in de practijk kwam van dit alles zeer weinig in huis. Betrekkelijk het meeste nog werd verwezenlijkt op het gebied der sociale structuurhervormingen en dan nog onder drukking van de algemene werkstaking van Juni 1936. Evenwel ook dit „meeste” was maar weinig in vergelijking met wat sedert meer dan drie jaar werd beloofd en nagestreefd, zoals blijkt uit het feit, dat zelfs de dringendste structuurhervorming op sociaal gebied, de verplichte verzekering tegen werkloosheid, nog steeds hangend is.

Wat de economische structuurhervormingen betreft, daar is het resultaat nog schaarser. Het reeds in Juni 1935 ingevoerde toezicht op de banken bleef een zeer halfslachtig iets. De hervorming van de zogenaamde parastatale credietinstellingen, met behulp van de volmachten der zogenaamde „Kaderwet” van Juni 1937, greep wel veel dieper; maar zij kwam zó laat, t.t.z. zó dicht bij het begin der tegenwoordige reactieperiode, dat een groot gedeelte van de noodzakelijke uitvoeringsmaatregelen kon worden op de lange baan geschoven of gesaboteerd, zodat deze op zich zelf ernstige economische structuurhervorming totnogtoe voor een groot gedeelte een hervorming op papier is.

Een totaal fiasco is het boeken op het gebied der politieke structuurhervormingen. Wel hebben de ervaringen sedert Maart 1935 meer en meer doen uitschijnen, dat de hervorming van de Staat een essentiële voorwaarde was van duurzaam succes op elk ander gebied — veel essentiëler zelfs dan

de opstellers van het Plan van de Arbeid het in 1933 hadden voorzien. Toch geraakte men op dit punt zelfs niet eens tot het opmaken van een programma, dat meer behelsde dan vage algemene formules en vrome wensen. Zelfs op het beperkte gebied van de zogenaamde administratieve hervorming en van de hervorming der parlementaire werkmethodes bereikte men zo goed als niets.

Dit feit dient vooral vastgehouden, omdat het van bijzonder belang is voor de verklaring van de buitengewoon moeilijke toestand, die de regering Van Zeeland aan haar opvolgers heeft overgelaten.

Wanneer men daaraan denkt, moet men helaas zeggen, dat het Zeelandisme er wel in geslaagd is een tijdelijke economische crisis te overwinnen, maar niets heeft bereikt voor de oplossing van de bestendige politieke crisis, waardoor het bestaan zelf van de Belgische democratie wordt bedreigd. Wel gemerkt, wanneer men de balans opmaakt van de positieve en negatieve resultaten der regeringen Van Zeeland, dan blijft er, trots alles, nog een belangrijk batig saldo over; zelfs nadat, sinds omstreeks een jaar, een aanzienlijk gedeelte van het veroverde terrein weer werd verloren. Maar juist het onzekere van deze veroveringen toont aan, dat de belangrijkste kwestie thans niet is, een nauwkeurige balans op te maken, die toch maar zeer voorlopige waarde zou kunnen hebben. Veel belangrijker is het, de lessen uit het gebeurde te trekken bij middel van een ontleding der oorzaken, die de onvolledigheid en de broosheid van de positieve uitslagen der Van Zeeland-politiek verklaren.

In de eerste plaats moet gewag worden gemaakt van de nieuwe economische depressie, die, hoofdzakelijk als gevolg van de internationale politieke gebeurtenissen, reeds in de laatste maanden van 1937 ook in België is voelbaar geworden. Wat de verbeterde economische wereldconjunctuur van Maart 1935 tot einde 1937 heeft gegeven, dat heeft de verslechterde conjunctuur sindsdien voor een gedeelte weer genomen. En dit economisch feit is natuurlijk niet zonder terugslag gebleven op de budgetaire toestand en daardoor ook op de gehele Belgische politiek.

Dit verklaart wel voor een groot gedeelte de nieuwe verscherping van de klassentegenstellingen, maar het verklaart nog niet, waarom in de scherper geworden strijd tussen reactie en vooruitgang, de reactie alleen een sterkere positie had en over de hele lijn overwinningen behaalde.

Er blijft dus, zonder het voorname belang in de veranderde economische omstandigheden uit het oog te verliezen, te verklaren, waarom deze omstandigheden juist deze en geen andere politieke uitwerking hebben gehad.

Over het karakter van deze politieke uitwerking kan helaas niet veel twijfel bestaan. Nadat, gedurende de laatste maanden van de tweede regering Van Zeeland, een periode van stilstand en wijfeling, gevolgd door een periode van innerlijke ontreddeering en ontbinding was ingetreden, hebben de volgende regering, onder Janson en Spaak, in steeds sneller wordend tempo moeten achteruit wijken voor het tegenoffensief der kapitalistische reactie.

De eerste beslissende slag werd geleverd, toen in Mei 1938 Janson moest afdanken, omdat de reactionnaire vleugel van zijn meerderheid weigerde het door de crisis aangetaste begrotingsevenwicht te herstellen door belastingen, die voor een deel de grote inkomsten, de grote erfenissen en de kapitalistische monopolies troffen.

Indien zijn opvolger Spaak reeds in zijn regeringsverklaring, en nadien nog meer in zijn politiek, voor de versterkte reactie te teruggeweken, zo kan men in dit rechtvaardig beoordelen, indien men vergeet, dat Spaak in den beginne een terreinverlies moest registreren, dat reeds vooraf een voltrokken feit was.

Vóór het terreinverlies onder Janson en Spaak is er, als eerste oorzaak, een machtsverlies onder den heer Van Zeeland geweest. In de laatste maanden van diens regering is zijn politiek met verlamming geslagen geweest door de snelle groei der reactionnaire invloeden, die van de rechter vleugel der regeringsmeerderheid uitgingen.

Voor een deel is een dergelijke reactie het gevolg der natuurlijke ontwikkeling van een coalitie-regering, zoals die, waarop de heer Van Zeeland steunde.

Toen zijn eerste regering tot stand kwam, was haar dringendste taak, het door bankkrachs, muntercrisis, kapitaalvlucht en *run* op de spaarkassen geschokte „economische vertrouwen” te herstellen. Daarom bleek een regering op zeer ruime parlementaire grondslag nodig. Dat is de oorsprong van de regeringsformule, die tot op dit oogenblik geldt: een gewone parlementaire meerderheid is niet voldoende, er moet bovendien in elk van de drie grote partijen op zijn allerminst een beslissende meerderheid de regering steunen.

Men mag zich afvragen, of men niet in menig opzicht beter

had gedaan, zich — althans sinds 1937 — met een gewone meerderheid te vergenoegen, m.a.w. of een kleinere maar hechtere meerderheid voor een vastberaden regeringspolitiek, en een sterkere oppositie voor het parlementair stelsel niet voordeliger zouden geweest zijn. Maar die vraag komt post festum; aan het feit is niet meer te tornen.

Gebleken is alleszins, dat het verbond der partijen betrekkelijk licht te handhaven was, zolang men, met de wind der wereldconjunctuur in de zeilen, zuiver economische herstelpolitiek voerde. Maar dit werd veel moeilijker, zodra het er op aankwam, ten einde dit herstel te consolideren en aan een nieuwe depressie het hoofd te kunnen bieden, tot structureelhervormingen over te gaan, die de voorrechten van het financieel en monopolistisch hyperkapitalisme aantastten. En zelfs op de hoogte van de *boom* is het reeds moeilijk gebleken, van de „grotere koek” der nationale welvaart een rechtmatig aandeel aan de arbeidende klassen te verzekeren. De massastaking van 1936 had reeds getoond, dat dit niet van een leien dakje liep; en trots de voorzichtigheid, waarmee men (anders dan in Frankrijk b.v.) het rythme van de sociale vooruitgang aanpaste aan dat van het economisch herstel, bleef de kapitalistische reactie op de loer naar gelegenheden tot weerwraak. Men heeft dan ook sindsdien bij de gewichtigste stemmingen in het Parlement — het duidelijkst van al, toen het om de zgn. Kaderwet op de openbare credietinstellingen ging — de regeringsmeerderheid geleidelijk zien verbrokkelen.

Voorzeker, dit hoefde op zich zelf nog niet de regering tot machteloosheid te veroordelen. Zij had integendeel — vooral na de schitterende verkiezingszegepraal van den heer Van Zeeland op den rexistischen leider Degrelle in April 1937 — de groeiende reactionnaire drukking kunnen tegenwerken, door vastberaden en versnelde uitvoering van haar programma, op het risico af, openlijk met een kleine meerderheid te moeten voortregeren.

Dat dit niet gebeurde, is in hoofdzaak te wijten aan oorzaken, die met de persoonlijke aanleg en lotgevallen van den heer Van Zeeland verband houden.

De heer Van Zeeland richtte in den beginne zijn oogmerk meer op de financiële conjunctuurverbetering dan op de overige politieke taken, wellicht minder omdat hij deze laatste onderschatte, dan omdat hij van huis uit financieel technicus en niet politicus was. Het ontbrak hem wel niet aan de wil, politiek succes te halen, maar wel aan politieke

en parlementaire ervaring, en vooral aan de grondslag van een sterke politieke overtuiging en aan de stuwkracht van een politieke passie, zoals die kan voortvloeien uit het ver-groei-d zijn met een maatschappelijke beweging of gedachten-stroming.

Zo kwam het, dat de heer Van Zeeland, die aanvankelijk een zeer vaste leiding aan zijn „ploeg” had weten te geven, mettertijd steeds onvaster en weifelender werd, naarmate de eigenlijk politieke vraagstukken meer op de voorgrond traden.

Bepaald noodlottig werd die toestand evenwel eerst, toen de persoonlijke positie van den heer Van Zeeland ontred-derd en ten slotte onhoudbaar gemaakt werd door de poli-tieke weerslag van de zgn. „zaak der Nationale Bank”.

Men weet, dat het interne beleid van dit Belgische Instituut van Uitgifte, waar de heer Van Zeeland, vooraleer hij minis-ter werd, vice-gouverneur was geweest, tot een uiterst on-verkwikkelijke reeks parlementaire debatten en rechterlijke gedingen aanleiding heeft gegeven. Onverkwikkelijkst van al was zonder twijfel de voor geen enkel middel terug-deizende campagne, die daaromtrent door de politieke vijanden van den heer Van Zeeland werd gevoerd. De buitensporigheid van die campagne maakte het enige maan-den lang voor zijn collega's en zijn parlementaire meerder-heid tamelijk gemakkelijk, zich voorts rond hem te scharen. Maar een reeks incidenten, minder in verband met het aan-deel van den heer Van Zeeland aan de besproken tekort-komingen in het vroegere beleid der Nationale Bank zelve, dan in verband met de manier, waarop hij daarover later als minister opheldering had gegeven, verbraken ten slotte die ministeriële solidariteit. En toen de judiciale macht het administratief onderzoek in een gerechtelijk onderzoek om-vormde, sleepte het daardoor onvermijdelijk geworden ont-slag van den heer Van Zeeland een buitengewoon lange en moeilijke ministeriële crisis mede, die aantoonde, dat met het persoonlijk prestige van den heer Van Zeeland ook het zakelijk prestige van zijn politiek erge schade had geleden. Bij dit oorspronkelijk handicap van de regering-Janson kwam zich spoedig een ander voegen. Toen deze aan het bewind kwam, stond reeds vast, dat de begroting voor 1938 als gevolg van de economische depressie zou ontwricht worden, tenzij men nieuwe belastingen invoerde voor een bedrag, dat nagenoeg gelijk was aan de sedert 1935 toegestane ont-lastingen. Nog juist vóór dat een zware ziekte mij maanden

lang buiten gevecht stelde en mij dwong begin Maart als minister van Financiën ontslag te nemen, had ik desaan- gaande voorstellen uitgewerkt, die, zelfs in de ietwat gemil- derde vorm, die de regering er na mijn vertrek aan gaf, geweldige tegenstand op de rechterzijde terugriepen. Onder de leuze „Oorlog tegen de Belastingen” kwam een cam- pagne los, die niet alleen de meerderheid van de regering- Janson ontwrichtte, maar ten slotte ook de grondvesten van het Staatscrediet aantastte.

Weliswaar haalde de heer Janson, toen hij in de Kamer- zitting van 11 Mei 1938 de vertrouwenskwestie stelde, trots het afvallen van de rechtervleugel der oorspronkelijke rege- ringscoalitie nog een meerderheid. Hij moest niettemin kort nadien bedanken, omdat hij op extra-parlementair gebied de slag had verloren. De inzakking van de Staatsrente, de massale kapitaalvlucht, de bedreiging van de muntkoers, de Beurspaniek, kortom de klassieke middelen, waardoor de kapitalistische reactie met behulp van haar parlementaire en vooral journalistieke handlangers reeds zo dikwijls buiten het Parlement om democratische of socialistische regeringen heeft ten val gebracht, liet geen andere uitweg toe, dan een regering, die bij middel van een zwenking naar rechts het „economisch vertrouwen” zou herstellen.

Dit is de essentiële oorzaak van het feit, dat de regering- Spaak — die n.l. op grond van de Beurspaniek in minder dan 24 uren moest worden geïmproviseerd — de op de eerste blik zo bevreemdende „afglijding naar rechts” moest registreren. Dit bleek uit het nieuwe regeringsprogramma. Op sociaal gebied werd de „poos” met de economische depressie gemo- tiveerd; maar die overweging kon heel zeker niet verklaren, waarom de economische structuurhervormingen helemaal werden opgegeven. Van de voorgestelde nieuwe belastingen behield men alleen de twee derden, die de massa der ver- bruikers en kleine luyden trof; het derde, dat op de grote vermogens gemunt was, werd op de lange baan geschoven. Het begrotingsevenwicht zou inplaats daarvan met behulp van „besparingen” hersteld worden. De afschaffing van de Dienst voor Economisch Herstel (de zgn. *Orec*), van het zgn. Revaluatiefonds tot Financiering der Openbare Wer- ken, en van het Ministerie van Volksgezondheid vervulde de wensen van de uiterste rechterzijde. De benoeming van een bankier, bovendien een bekend deflationist, als minis- ter van Financiën bezegelde de „verzoening” van de regering met wat men in België „de goudmuur” noemt.

Geen wonder, dat na een dergelijke reeks overwinningen de kapitalistische reactie zich versterkt en aangemoedigd voelde, nieuwe successen te zoeken en te behalen. Het viel haar des te gemakkelijker, doordat de Staat als gevolg van de „staking van het kapitaal” sedert het voorjaar van 1938 het grootste gedeelte van haar financiële verdedigingsmiddelen had verloren, en dus ook langs financiële zijde onder de schroef kon worden genomen.

De „afglijding naar rechts” ging daarom voort tot in November j.l. Toen kwam het plotseling tot 'n hevige reactie van socialistische zijde. Op twee punten kwam een tegenoffensief los: Burgos en de deflatiepolitiek.

De gevolgen zijn bekend: het zenden van een Belgische tegenwoordiger naar generaal Franco moest verschoven worden en de deflationistische minister van Financiën, de heer Gérard, moest ontslag nemen, waardoor een regeringscrisis werd uitgelokt, die op het ogenblik, waarop ik schrijf, nog niet is opgelost.

De twee socialistische tegenstromingen, „anti-Burgos” en „anti-deflatie”, zijn vrij verschillend van oorsprong en karakter. Het parool „anti-Burgos” gaat vooral uit van de groep der „oude” partijleiders zoals Vandervelde en De Brouckère. Zij hebben een machtige steun gevonden in de politieke hartstocht, waarmee deze (in andere landen veel eer als diplomatisch-technische kwestie beschouwde) aanleggenheid in België wordt behandeld.

De voornaamste leiders van dit tegenoffensief staan bekend als „anti-Spaakisten”, hetzij omdat zij, zoals De Brouckère, principiële tegenstanders van de deelname aan de regering zijn gebleven, hetzij omdat zij, zoals Vandervelde, de politiek van „nationale unie”, zelfs met planistische inslag, altijd als een kleiner euvel hebben beschouwd, waarbij men maar tijdelijk moest berusten. Het andere tegenoffensief daarentegen — dat natuurlijk voor een belangrijk gedeelte in dezelfde partijkringen weerklank vindt als het eerste — is meer karakteristiek voor de houding van de „jongeren”, die tot in Maart 1935 de Planactie leidden en sindsdien om dezelfde redenen het „regeringssocialisme” voorstaan. Deze laatsten wensen alleen maar, dat het in 1935 aangevatte, maar onvoltooide werk voortgezet worde, liefst onder de verdere leiding van Spaak, maar in een gereinigde atmosfeer, zelfs indien dit een diepgrijpende omvorming der regering en een inkrimping van haar parlementaire meerderheid betekent.

Van vriend en vijand

Een nieuw tijdschrift

(J. v. G.) Onlangs kwam op mijn schrijftafel een eerste aflevering van een nieuw tijdschrift, die mij, ik beken het gaarne, met ongewone vreugde vervulde. Op de sober uitzierende omslag stond in alle eenvoud: *Zeitschrift für freie Deutsche Forschung*, uitgave van de *Freie Deutsche Hochschule* in Parijs. En enkele der vertrouwde namen bleken present: Einstein, Stern, Marck, Lips, Meusel, Geiger. 't Ware Duitsland van de geest, dat we altijd hadden bewonderd, ging in ballingschap, en het werkt verder.

De wereld van vandaag is zo rauw geworden; van duizenden is het fysieke bestaan één marteling; de meest elementaire waarden, die de maatschappelijke orde van de volstreckte wildernis onderscheidde, worden zó geschonden — dat de geestelijke tragedie van Duitsland op de achtergrond dreigt te geraken. 1800 mannen van wetenschap en kunst gingen in verbanning; het vrije denken werd van overheidswege afgeschaft! Hogescholen bezet door naamlozen, die voor ontvolkte zalen doceren; tijdschriften van hoge standing verdwenen; andere verdacht en onbetrouwbaar geworden; beoefening der wetenschap zelf ontaard en ontkracht door haar de ziel — de autonomie — te ontnemen!

De barbaarse verblinding moet zich bitter wreken. Ook hier werkt de terreur als enkel vernietigende kracht, terende op de reserves van het volk, dat ze eenmaal verarmd achterlaat.

En ziet, de gesmaden en de verjaagden, zij zetten de oude taak voort. Zij werken verder, eerlijk, dapper, met de oude wil naar objectiviteit en geloven in de herrijzenis.

In de nacht van heden houden zij de lampen brandend.

AUDITOR;

Radio, Muziek

en Radiomuziek

In het belangrijke *Zeitschrift für Sozialforschung* = Paris (Nummer 1:2 — 1938) troffen ons enkele buitengemeen agressieve — en daarom interessante — opmerkingen over „Omroep en muziek”, van de hand van den bekenden componist Ernst Krenek, wiens romantische concertsuite „Triomf der gevoeligheid” onlangs door de Brusselse zender ten gehore werd gebracht.

Krenek meent, dat de radio-muziekprogramma's een overladen allegaartje vormen, dat het best wordt gekarakteriseerd door de onder een of andere klinkende term samengevatte gevarieerde nummers en potpourri's. Hij trekt dan de volgende conclusie: „Het muzikale gedeelte der radio-uitzendingen wordt niet samengesteld in overeenstemming met het eigen karakter van de muzikale Kosmos, doch is op vermaak en afleiding van den luisteraar gericht”. Volgens Krenek hebben de omroep-leidingen een uitgesproken voorkeur voor die soort muziek, die niet tot luisteren dwingt, doch die van het horen afleidt. („Musik, die weghören macht.”) De radio zou aan die muziek de voorkeur geven, die niets anders refereert te zijn dan een „acoustisch ornament”, dat zich bij de „overige ter bedriegelijke opluistering van dit leven opgestelde ornamenten dient aan te passen, en niet door zijn wezenlijke waarde het systeem dier ornamenten mag breken.”

De muziek, die via de luidspreker tot ons komt, zou dus slechts de doeleinden dienen van het kapitalistische propaganda-instituut, dat de radio — vooral in *Amerika* ondubbelzinnig en kras — zou zijn. In het verdere verloop van zijn polemieek beweert Krenek: „Het gebied van de ontspanningsmuziek werd door de radio ontzaggelijk uitgebreid, doordat haast alles wat zij uitzendt, juist door dit feit ontspanningsmuziek wordt.”

Een gewaagde slotsom, die gevolgd wordt door de opmerking: „De toevoer van muziek naar alle bereikbare plaatsen,

verdunt deze op dezelfde wijze, als een zich uitbreidende vloeistof in steeds dunner wordende hoeveelheid stroomt." Schitterend gezegd, zeker, maar... ernaast! Het is merkwaardig, dat op dit punt de inzichten van een uitgesproken vijand van het kapitalistische stelsel, overeenstemmen met die van die kunstenaars, die zich hoovaardig in hun ivoren toren terugtrekken en iedere aanraking met het volk verontwaardigd afwijzen.

De hierboven aangehaalde bewering van Krenek steunt niet uitsluitend op feitenmateriaal. Hoe vaak is het mij niet gebeurd, dat jongere en oudere werklozen mij geestdriftig vertelden, hoe een radio-uitzending hen gedurende korter of langer tijd van een drukkende last bevrijd, hen boven de dingen „uitgetild" had.

Dat „in publieke localiteiten zowel als bij de mensen thuis de muziekstroom, meestal zo getemperd, dat de luisteraars niet in hun gewone gedoe gestoord worden, voortsiepelt", is helaas ten dele waar. Zo ken ik bijvoorbeeld een kleinburgervrouwkje, dat hele dagen de luidspreker liet aanstaan, en op die manier ontelbare keren Mozarts „Kleine Nachtmusik" had gehoord, zonder haar ooit te *horen*. Toen zij eens, bij uitzondering, een concert bezocht, kwam zij een en al opgetogenheid — vooral omdat ze de „Kleine Nachtmusik" zo prachtig gevonden had — thuis. Zo iets moois had ze nog nooit in haar leven gehoord. Maar die muziek moet je toch kennen, eergisteren nog werd zij uitgezonden, werd opgemerkt. Dát wilde er niet bij haar in. Zij liet zich niet van haar stuk brengen: de „Kleine Nachtmusik" had ze gisteren in het concert voor het eerst gehoord...

Heeft Krenek met zijn verwijten dus tóch gelijk? Wij menen, dat zij in dit geval minder tegen de omroep, dan wel tegen den luisteraar zelf gericht moeten worden. Men kan nog zoveel bezwaren hebben tegen de leiding van de verantwoordelijke omroepinstanties, maar men kan hen met de beste — of liever met de slechtste — wil van de wereld niet verantwoordelijk stellen, voor het misbruik dat de luisteraars van de radio maken. Is men als bezitter van een radiotoestel soms gedwongen om de hele dag de kraan, waaruit muziek en woorden stromen, door te laten lopen? Wij willen niet verzwijgen, dat Krenek deze vraag met „ja" beantwoordt. Hij schrijft: „Gesproken dagblad, weerberichten, markt- en beursoverzichten en dergelijke, de algemene belangstelling wekkende mededelingen, moeten de radio tot een nuttig gebruiksinstrument voor de normale

huishouding maken. Er doen reeds tal van ontroerende, voor het leesboek rijpe, anecdoten de ronde, die verhalen, hoe de radio geholpen heeft bij allerlei perikelen des dagelijkschen levens, hoe door haar hulp zoekgeraakte kinderen terecht gebracht werden, hoe zij er toe bijdroeg dat een klant, die bij een apotheker, door een vergissing vergift in plaats van medicijnen kreeg, nog bijtijds gewaarschuwd kon worden, hoe door haar medewerking een opera-onderneming, toen een belangrijke tenor onverwacht had opgezegd, aan een remplaçant was geholpen en veel van dergelijke dingen meer. De vertrouwenspositie, die de omroep zich door zulke diensten bij gezin en samenleving verwerft, komt natuurlijk ten goede aan de autoriteit, waarmede ze datgene distribueert waarvoor zij eigenlijk bestemd is. Zij maakt zich onmisbaar, doordat zij de voorstelling wekt, dat er elk ogenblik iets komen kan, dat den luisteraar persoonlijk aangaat; en derhalve moet men *onafgebroken* blijven luisteren."

Wij wezen reeds op die werklozen, voor wie ernstige muzikale uitzendingen zulk een enorme betekenis kunnen hebben. Het is buiten kijf, dat de omroep tot dusver ongekende mogelijkheden biedt ter verbreiding van muzikale waarden. Dat zij als geen ander instituut het volk voor zulke waarden ontvankelijk maken kan.

Dat veel *arbeiders* nogal eigenaardig op bepaalde muziekwerken reageren, vindt zijn oorzaak hierin: In de fabriek worden de oren misbruikt. Hun ontvankelijkheid voor muziek is daardoor niet zo, als wij het wel zouden wezen, en zoals bij mensen aanwezig kan zijn, wier oor niet onder het gestadige machinegedreun te lijden heeft.

Hier moge ook geweest worden op de eigenaardige hebbelijkheid van sommige zenders, die zich blijkbaar verplicht achten, hun muzikale uitingen te omhangen met ietwat te schoolfrikkerige „toelichtingen". Het gaat te ver, een muziekwerk uiteen te rafelen en de verschillende fragmenten in de breedte te analyseren. De omroep mag geen surrogaat van het conservatorium worden. Het ene is al even fout als het andere!

Wel staat reeds thans vast, dat tal van luisteraars zich beginnen te interesseren, voor het leven van de componisten wier werk hen vaak wordt voorgezet. Daarom kunnen verhalen, hoorspelen, vlotte causerieën, op het leven dier componisten betrekking hebbend, eventueel afgewisseld door grammofoonplaten, zeer interessant en leerrijk zijn. Volkomen verkeerd is het, de luisteraars te *overladen* met

symphonieën. Juist klassieke muziek moet met mate en bedachtzaamheid worden uitgezonden.

(Apropos! Van overladen gesproken... Zou het een doodzonde zijn als de Nederlandse omroeporganisaties, bij het uitzenden van concerten, een pauze ook *pauze* lieten blijven? Is het absoluut nodig, ook de laatste halve minuut nog te „vullen” met een half afgedraaide grammofonplaat?).

Telkenmale vlamt de discussie over de „noodzakelijkheid van een radio-genische muziek” weer op. Zou de omroep een *eigen stijl* moeten kweken, die zich, naast andere muzikale stijlvormen zelfstandig kan handhaven? Niet alle in zwang zijnde muziekinstrumenten eigenen zich in dezelfde mate voor radio-uitzending. Op de weg van microfoon naar luidspreker vinden tal van klankwijzigingen plaats. De voortschrijdende technische ontwikkeling heft dergelijke misstanden langzamerhand op. Zou men echter, ook indien dit niet het geval ware, een „radio-genische muziek”, d.w.z. een speciaal voor de radio geschreven en op het eigen karakter van de omroep ingestelde muziek, moeten voorstaan? Maar al te lichtvaardig is men geneigd, om weergave en middel te verwarren met gehalte en inhoud.

Een nieuwe stijl stampst men niet zomaar uit de grond; zij moet groeien, en heeft daarvoor veel tijd nodig. De componist *Carl Rathaus*, wiens suite uit „Uriel Acosta” nog kort geleden door het station-Droitwich werd uitgezonden, zei eens, dat hij bij de instrumentatie van een compositie-opdracht voor de omroep, in het geheel niet aan... de omroep dacht, doch alleen aan de *muziek*. Juist! Elke muziek, die inhoud en diepte heeft, is voor de omroep, die zich tot de massa des volks richt, geschikt.

Enigszins anders kan het zijn met de muziek, die speciaal voor een bepaald *hoorspel* wordt geschreven. Hier kunnen schrijver en componist samenwerken. Waar het woord niet voldoende is, valt de muziek in, niet enkel als „illustratie” van het woord, doch veeleer als symbolische verdieping. Verbinding van woord en muziek kan de kracht van het woord, zijn spanning of ontlading, verheven. De muziek doet ons ingaan tot het woord, versterkt het, verbindt het, „vertaalt”, zoals Richard Kolb het eens uitdrukte, „dat wat tot de sfeer van het begrip behoort, in die van het gevoel”. Geen „radio-genische” muziekwerken, wel echter opdrachten van de leidende omroepinstanties aan musici, om bepaalde hoorspelen door speciaal daarvoor geschreven composities te verdiepen! Iets dergelijks ware ook mogelijk voor literair-

muzikale uurtjes: de muziek slaat hier een brug van woord tot woord.

Opdrachten... Muziek... Daarbij denk ik ook aan de V.A.R.A. In de loop der jaren is haar het uitzenden van tal van socialistische liederen en muziekwerken verboden. Wat rest, is niet zo heel veel: „Eens” en „Aan de strijders” en „Morgenrood” en de Planliederen... Veel meer mag de rode microfoon al niet uitzenden. Zou het, gezien dit feit, niet op de weg van de V.A.R.A. liggen, om, in samenwerking met de arbeidersmuziek- en zangverenigingen, opdrachten te geven tot het laten schrijven van *nieuwe* verzen en *nieuwe* composities, van nieuwe socialistische liederen, waar vaart, melodie en kracht uit klinkt? Dan zou de V.A.R.A. — waar toch ook zo vele liederen van Eisler verboden zijn — niet enkel op oude melodieën en teksten zijn aangewezen.

Meer en meer gaan de omroepers er toe over, bepaalde concerten voor een *publiek* te laten uitvoeren. Waarom eigenlijk? Zij doen het niet alleen, omdat daardoor nieuwe bronnen van inkomsten kunnen worden aangeboord. Zij doen het ook ter wille van het *publiek*, dat er naar verlangt, de zo vaak gehoorde musici nu ook eens te *zien* spelen. Maar ook voor de *luisteraars in het land*. Immers door de aanwezigheid van publiek is er een acoustische coulisse, die de directe aanwezigheid van den luisteraar bij de muziekuitvoering zoveel mogelijk vervangt. De duizend-en-een klanken van een zich vullende zaal, het stemmen van de muziekinstrumenten, het gevoel van direct contact tussen uitvoerende kunstenaars en publiek... dit alles schept een bijzondere sfeer. Dergelijke uitzendingen, die niet in de studio zelf plaats vinden, zijn echter ook voor de *uitvoerende musici* van grote betekenis. — Om nog eens op Krenek terug te komen: Hij meent dat de uitvoerende musicus in staat is in de studio meer te presteren dan in de concertzaal, omdat hij hier, niet door het publiek afgeleid, zich volkomen op de uit te voeren muziek kan concentreren.

Wij sluiten ons daarentegen aan bij de mening van den eminenten radiokenner E. Jolowicz: „In de studio heerst gedurende de repetities en bij de uitvoering een heel andere sfeer dan in de concertzaal. Alleen al het uiterlijke beeld draagt hiertoe bij: De musici behoeven geen stijve feestkleden te dragen. Het stemmige en gestrengte van de concertuitvoering gaat hierdoor verloren, en dat moet invloed

uitoefenen op de innerlijke houding van de musici... Geheel van zelf komt het orkest tot een grotere zelftucht, als dit de ogen van een groot aantal toeschouwers op zich gericht voelt...

Tragi-komisch is de situatie in de muzikwereld van het Derde Rijk. De beste compositie heet waardeloos als haar schepper een Joodse grootmoeder heeft. Bijzonder angstvallig houdt zich de *omroep* aan deze bruine regelen. Shakespeare's „Midzomernachtdroom” wordt — God beware! — niet opgevoerd met begeleiding van Mendelssohn's muziek, doch met die van een meneer... Anheisser. Zo'n meneer, „Ariër” en bovendien employé van de omroep, kan het toch zeker beter dan een Mendelssohn.

Anderzijds moeten bij de melodieën, die „Arische” meesters als Schubert en Schumann, in hun verblinding bij gedichten van den „Schweinehund” Heine hebben geschreven, nieuwe verzen van raszuivere S.A.-poëten gefabriceerd worden. Ongeveer twee jaar geleden, waren er nog enkele intellectuelen in het Derde Rijk, die zich voorzichtig en schoorvoetend, *tegen* de „ontjoodsing” van deze liederen keerden. Een van hen — Dr. Luther — schreef destijds in de *Deutsche Zukunft*: „Robert Schumann heeft Heine's woorden geadeld, heeft er een nieuwe zin aan gegeven, heeft hen — al mogen zij dan uit een troebele bron gesproten zijn — tot hogere, zuiverder sferen, verheven. Hij heeft ze, doordat hij ze onverbrekkelijk met zijn melodieën verbond, geheel tot zijn eigendom gemaakt.” Oef!

Sindsdien is echter de *Deutsche Zukunft* verboden, en waagt niemand het meer, ook maar het geringste tegen de „ontjoodsing” dier liederen op te merken. Maar... is de „ontjoodsing” inderdaad geslaagd? Dat blijft onbekend. Want men hoort wel geen „Arische” melodieën op Joodse verzen meer door de Duitse radio klinken, maar een „Arisch” surrogaat schijnt nog steeds niet gevonden...

In de pers der Duitse onderwijzers vonden wij een dezer dagen een lijstje van „verboden liederen”, „producten van de Joodse geest”; het Duitse volk moet enkele van zijn mooiste liedjes vergeten, o.m.: „Nun zu guter Letzt”, „Wohlauf in Gottes schöne Welt”, „Nun bricht aus allen Zweigen”, „Zu Strassburg auf der langen Brück”.

O ja, de Duitsers zijn grondig. Waarom hun zenders in de laatste tijd geen muziek van *Bizet* ten gehore brachten? Dit raadsel wordt door het *Musikalische Juden-A.B.C. 1938* opgelost; hier lezen wij: „De afkomst van *Bizet* wordt door

Duitse ambtenaren onderzocht. Hij was met de Jodin Halévy getrouwd. Buitendien heeft hij op echt Joodse manier vreemde melodieën gestolen."

Je moet eens zo'n radio-uurtje van de „Hitler-jeugd" beluisteren... Zij zingen liederen, wier bestanddelen kris kras van overal aan elkaar gelijmd zijn; melodieën, die ons verwonderd doen opkijken; doen ze ons niet denken aan oude socialistische jeugdlieder en aan Hanns Eisler...? „Echt Joodse manier", nietwaar?

Ook wordt door de Duitse omroep veel blaasmuziek uitgezonden. „De oude Stadtpfeifereien, die tot Duitslands muzikale ontwikkeling gedurende de laatste eeuwen niet weinig hebben bijgedragen, vinden hun historische voortzetting in de kapellen van de S.A. en S.S.", verkondigt een zekere meneer Herzfeld in het officiële orgaan van de Duitse omroep *Rufer und Hörer*. Hetzelfde blad eist sinds jaar en dag: „Weg met de muzikreactie! Weg met de Schlager-confectie! Duitse dansmuziek, aantreden!" Maar die „Duitse dansmuziek", bijzonder leeg en bijzonder saai, heeft zo weinig weerklank gevonden, dat men in arren moede toch maar weer in het buitenland leentjebuurt is gaan spelen.

Och, natuurlijk, laat ik hem niet vergeten, den lievelingscomponist van den Führer: *Richard Wagner*. Het is al Richard Wagner, wat de klok slaat.

Het aantal Duitse luisteraars, dat deze muziek de keel uithangt, groeit. De melodieën, die hen door *buitenlandse* stations toestromen, klinken hen waarschijnlijk aangenamer in de oren. Deze... en ook andere klanken...

Is het dan te verwonderen, dat de „Reichssendeleiter" van het Derde Rijk, Hadamowsky, tijdens een vergadering van de „Reichsrundfunkammer" in Dusseldorp (October 1938) de klaagzang moest aanheffen: „Het is niet in de haak, dat men in het eigen land de omroep van den vijand beluistert! Ik spreek tot het geweten van al diegenen, die aan de waarheidsgetrouwe berichten van de Duitse zenders geen geloof schenken en liever uit de vergiftigde bronnen van de anti-Duitse buitenlandse stations hun kennis putten."

En een zekere „Landeskulturverwalter" Brouwers schetste: „Indien volksgenoten zeggen dat in gene (September) dagen bepaalde buitenlandse zenders méér zouden hebben gebracht dan de Duitse, moet nu in het openbaar verklaard worden, dat de Duitse radio-omroep in dergelijke dagen een bepaalde taak te vervullen heeft."

Ja, dat weten we....

Van vriend en vijand

De strijd tegen het Neo-Malthusianisme

(W. B.) Het is slechts één symptoom onder meerdere; ik kies juist dit, omdat ik persoonlijk allerminst met het Neo-Malthusianisme sympathiseer (wat overigens niet betekent, dat ik de sexuele moraal van de tegenstanders van het N.M. zonder meer in bescherming zou willen nemen). Wat een deel der Rooms-Katholieken zich in deze aangelegenheid meent te mogen veroorloven, is in een rechtsstaat volstrekt ontoelaatbaar, het werkt bovendien het anti-papisme in de hand, waaraan wij waarlijk geen behoefte hebben. Zeker, Rome veroorlooft zich véél tegenwoordig; het bant niet slechts vrijdenkers uit het Zuiden, maar dwarsboomt ook socialistische en gereformeerde actie, daarbij de leer toepassend, dat men den ander nimmer de rechten zal toekennen, die men voor zichzelf opeist. Maar het optreden tegen het N.M. gaat verder; men verschaft zichzelf recht, wetend dat men daarmee tegen het geldend recht ingaat, dat men eenvoudig terzijde schuift. Bovendien wordt deze praktijk theoretisch goedgepraat met een leer, die hierop neerkomt, dat ons gehele Nederlandse volk zich heeft te voegen naar de Roomse interpretatie van wat zedelijk geoorloofd of verwerpelijk is. Men noemt dat „het recht van weerstand”, of nog fraaiër: „gewetensdaad”. Wij onzerzijds erkennen zonder reserve, dat het geweten der onderdanen in een Staat geëerbiedigd behoort te worden. Maar zolang in een volk zeer verschillende overtuigingen en opvattingen leven, en de wet geldigheid heeft, gaat het niet aan, dat één bevolkingsgroep háár interpretatie van moraal aan het geheel oplegt, ja, praktisch tracht door te zetten.

Ik herhaal: voor het N.M. wens ik het niet op te nemen. Maar voorlopig is het nog niet aan Rome, om medeburgers met andere morele opvattingen in het openbaar het brandmerk van minderwaardigheid op te drukken, en daarbij zich aan de geldende rechtsorde niet te storen. Wij betreuren het optreden van de Katholieken, ook van hun leiders, ernstig — niet het minst, omdat het aan de positieve krachten in onze vaderlandse volksgemeenschap schade doet.

Ir. H. VOS:

Het Rapport-Westhoff

Over het rapport-Westhoff, of het plan-Westhoff, zoals het in de wandeling heet, is in de korte tijd na zijn publicatie reeds veel geschreven.

De eigenlijke titel van het boek is: „De directe mogelijkheden der werkverschaffing bij de werkloosheidsbestrijding”, en men zal goed doen de beperking, welke in deze titel gelegen is, zowel ten aanzien van de mensen als van de objecten niet uit het oog te verliezen. Het rapport behandelt de *werkverschaffing* naar mogelijkheden en gevolgen. Doch er is in het rapport een ontwikkeling te onderkennen, ten aanzien van de waardering der werkverschaffing en ten aanzien van de methode, van zodanige aard, dat het daardoor belangrijker wordt voor de huidige regeringspolitiek — en ook voor een bewind onder andere leiding — dan het zou zijn zonder deze ontwikkeling der ideeën.

Het lijkt mij daarom de moeite waard de plaats te onderzoeken, welke plaats de werkverschaffing tot nu toe innam in de serie van regeringsmaatregelen, en welke plaats door ir. Westhoff eraan wordt verleend.

Wij kennen in ons land:

1. Steun.
2. Contraprestatie.
3. Werkverschaffing.
4. Werkfondswerken (tegen verlaagd uurloon).
5. Werkverruiming tegen normale arbeidsvoorwaarden.

Bij de vormen 1, 2 en 3 zijn „zorg” en „schifting” belangrijke onderdelen. Niet alle ingeschreven werklozen ontvangen steun — niet alle in de steun opgenomen werklozen komen in aanmerking voor het werken in contraprestatie of werkverschaffing. Op 420.800 werklozen (eind Februari 1938.

ingeschreven werklozen) bedroeg het aantal arbeiders „in zorg”, steun plus werkverschaffing (opgave rapport Westhoff, pag. 11), 253.500 of 60 %, waarbij nog aangetekend dient te worden, dat ook een aantal kleine boeren en kleine zelfstandigen, dat normaal niet als „werkloos” staat ingeschreven, in de werkverschaffing werkt. Op dezelfde datum werkten 54.000 arbeiders in werkverschaffing, of 21 % van de „in zorg” opgenomenen.

Bij werkfondswerken en normale werkverruiming vallen „zorg” en „schifting” weg. Jongeren en ouderen, gesteunden en ongesteunden, georganiseerden en ongeorganiseerden, gehuwden en ongehuwden, huisvaders met en zonder gezinsinkomsten, hebben daar dezelfde kansen.

Het is vooral het element „zorg” in plaats van „recht” of „kans”, dat op de mentaliteit van de werklozen fnuikend werkt. Het sterkst komt dit tot uiting bij het systeem der „contra-prestatie”. Hierbij wordt de werkloze — in uurloon — tewerk gesteld voor een aantal uren, dat afhangt van zijn steunbedrag. Meestal mag het totaal weekinkomen pl.m. 10% boven de steun liggen.

Dit systeem van contra-prestatie is grotendeels bezweken onder de critiek. Ir. Westhoff geeft in de inleiding van zijn boek (pag. 7) de volgende karakteristiek:

„Deze methode kan slechts worden toegepast bij objecten van zeer beperkte omvang en weinig belangrijkheid en dan nog alleen bij werken, die uitsluitend uitgaan van de Overheid; geen enkele derde kan met dit systeem werken, tenzij men exorbitante subsidies in uitzicht zou stellen. Er wordt niet gewerkt in stukloon, maar in uurloon, althans voor zover er sprake is van werken. Men kan hier beter spreken, met den oud-directeur-generaal van de Arbeid, den heer Zaalberg, van presentiegeld inplaats van loon; het is de werkverschaffing in haar oude primitieve vorm.”

Wij tekenen hierbij slechts aan, dat *vooral* van de zijde van de arbeiders verzet is aangetekend tegen dit „presentiegeld”, waarbij geen rekening wordt gehouden met de prestatie, en waarbij vaak getracht wordt prestaties te verkrijgen door koeliedrijversmethoden.

De werkverschaffing houdt wèl rekening met de prestatie; toch bevat zij, door het verband tussen plaatsingsmogelijkheid, plaatsingsduur, emolumenten enerzijds en gezinstoeestand anderzijds, ook een sterk element „zorg”. De nadelen daarvan worden op pag. 337 van het rapport samengevat als volgt:

- „1e. de zeer enge band tussen de gezinsbehoef ten en het werkverschaffingsinkomen, met als nadelig gevolg, dat de tewerkgestelde steeds blijft leven op een laag levensniveau naar een berekend minimum; hij kan daar niet boven uit. Heeft hij gespaard, of heeft hij een eigen huisje, dan moet dit eerst voor een gedeelte worden geconsumeerd, alvorens hij voor hulp in aanmerking komt. Worden zijn kinderen ouder en doet de gelegenheid zich voor, dat zij meer gaan verdienen, zo wordt deze verdienste voor een belangrijk deel in mindering gebracht op zijn werkverschaffingsinkomen;
- 2e. de tewerkgestelde leeft in voortdurende verleiding fraude te plegen bij het opgeven van zijn gezinsinkomen; hij wordt voortdurend gecontroleerd;
- 3e. de prikkel tot werk zoeken wordt bij hem en zijn gezinsleden ernstig geremd door de maatregelen genoemd onder 1e;
- 4e. de verstrekking der emolumenten (goedkope levensmiddelen en steun in natura) heeft o.a. het bezwaar, dat de arbeider wordt ingedeeld bij de groep van armlastigen en/of gesteunden ingevolge de steunregeling, aangezien hij hiervoor geen arbeidsprestatie levert;
- 5e. door het gelegde verband tussen gezinssterkte en plaatsingsduur zullen de kleine gezinnen sneller naar het vrije bedrijf afvloeien dan de grotere gezinnen.”

Een der belangrijke delen van het rapport van Ir. Westhoff is o.i. — ook zonder dat een uitbreiding van de werkverschaffing volgt — dat hij een aanval doet op dit zorgkarakter der werkverschaffing.

Hij geeft aan (eveneens op pag. 337), dat de bezwaren voor een groot deel te ondervangen zouden zijn door:

- „1e. eventuele verandering van de gezinsinkomsten niet meer van invloed te doen zijn op de plaatsingsduur in de werkverschaffing;
- 2e. in die streken van ons land, waar voldoende gesubsidieerde objecten aanwezig zijn, de steunregeling in geld en de verstrekking van goedkope levensmiddelen buiten werking te stellen;
- 3e. allen, waarvan na een zeer nauwkeurig onderzoek vaststaat, dat zij het aangeboden werk niet in voldoende mate kunnen verrichten, voortaan te beschouwen als armlastigen, tenzij onherroepelijk vaststaat, dat betrokkenen nog *geheel* valide zijn in hun vak;
- 4e. opheffing van de verschillen met de arbeidsvoorwaarden in het vrije bedrijf.”

Ten aanzien van 1e bestaat onzerzijds geen enkel bezwaar. Integendeel! Ook ten aanzien van punt 4 niet — daarover straks trouwens meer. Wat betreft het tweede punt: ook het niet meer verstrekken van goedkope levensmiddelen e.d. aan gezinshoofden in werkverschaffing — *indien de lonen behoorlijk zijn* — ontmoet bij ons geen bezwaar. Het doen vervallen van *elke* steunregeling in geld echter *wel*. Ten eerste uit een oogpunt van de economie van de werkverschaffing. Het doen vervallen van elke steunregeling zou

een *dagelijkse* aansluiting vereisen van het aantal arbeiders in de werkverschaffing bij het aantal werklozen — praktisch een onmogelijkheid. En ten tweede miskent deze opvatting, evenals die onder 3e de belangrijkheid der *vakbekwaamheid*, de mogelijkheid tot het verliezen daarvan door het verrichten van grondwerk (textielarbeiders, sigarenmakers, metaalbewerkers, kleermakers, enz.) en ook de onmogelijkheid voor velen in hun vak valieden (kantoorbedienden) om in *snel tempo* in de werkverschaffing tot een goede prestatie te komen.

Doch — ook met deze bezwaren — vormen de opvattingen in het rapport Westhoff een vooruitgang. De werkverschaffing naar de opvatting van den samensteller wordt tot een „vrij” bedrijf, d.w.z. tot een *werkverruiming voor het platteland met beperkte toelating* n.l.: „voor bij de organen der openbare arbeidsbemiddeling ingeschreven werklozen, niet uit een werklozenkas trekkende, kostwinners boven 18 jaar en kostgangers boven 21 jaar (pag. 350).

Er blijft dus één subjectief element: men moet bij werkloosheid voor steun in aanmerking komen. Dat de jongeren daardoor van werk verstoken blijven, terwijl de ouderen werken, dat zeer dikwijls jonge kerels thuis zullen zitten, terwijl de vader van tegen de zestig zwaar — ongewend — grondwerk moet doen, blijft ook bij deze opvatting een bezwaar. Een remplaçantenstelsel zou hier uitkomst kunnen brengen.

Evenzeer een stap vooruit bij de huidige toestand vormen de opvattingen inzake het *loon* in het rapport Westhoff. Beter is het te zeggen: een stap vooruit bij de huidige theorie, want juist het rapport geeft aan, dat het verband tussen de gehuldigde theorie en de normale praktijk vrijwel verbroken is.

Hoe is toch de theorie? Het loon in werkverschaffing moet liggen tussen de steun en het loon in het vrije bedrijf ter plaatse; waarbij dan onder het „vrije” bedrijf op het platteland in het algemeen verstaan wordt het landbouwbedrijf. De theorie ging hierbij uit van de gedachte, dat het werkverschaffingsloon moest liggen beneden het loonpeil in het vrije bedrijf om het zoeken van werk daar niet te belemmeren.

Ten aanzien van de stedelijke arbeiders is de theorie tot praktijk geworden. Op het platteland echter blijkt — met enkele uitzonderingen — het loon in de werkverschaffingen,

indien men de emolumenten e.d. mederekent, te liggen boven het loon in de landbouw. Het ligt daar (zie de tabel hieronder, overgenomen van pag. 434 van het rapport) tussen het loon in de wegebouw en het loon in de landbouw. *Weekloon in guldens:*

	Landbouw	Werkverschaffing	Wegenbouw
Groningen	14—15	12.62	13.92
Friesland	15—18	12.62	13.92
Overijssel	12—13	12.67	13.92
Noord-Brabant . .	12—13	13.53	13.92
Limburg	?	13.53	13.92
Gelderland	10.50—13	12.67	13.92
Zeeland	11—12	12.67	13.06
Drenthe	13	12.62	13.06
Utrecht	13—16	12.67	14.40
Zuid-Holland . .	11—18	13.72	14.40
Noord-Holland . .	15—18	14.25	14.88

De tabel geeft natuurlijk gemiddelden. Voor de wegebouw zijn de cijfers berekend op grondslag van uurlonen, vermenigvuldigd met 48 — voor de landbouw zijn de lonen der collectieve contracten aangegeven. Een bezwaar tegen de vergelijking in deze vorm is, dat bij eventueel werken in accord of bij overwerk e.d. in wegebouw en landbouw hogere inkomsten ontstaan, terwijl bij de werkverschaffing de werkelijke gemiddelden zijn aangegeven. Dit is een bezwaar, waarvan het gewicht niet volledig te meten valt; doch de afstand is zó gering, dat reeds een kleine gemiddelde verhoging van de werkelijke verdiensten in de landbouw de conclusie van het rapport-Westhoff aantast.

Intussen, voor sommige gedeelten van het land gaat de conclusie zeker op: het was ons niet onbekend, dat op enige plaatsen de werkverschaffing voor sommige arbeiders een beter weekinkomen opleverde dan de landbouw. En voor de gedeelten waar zij niet opgaat accepteert Ir. Westhoff een verbetering.

Hiermee is het *theoretisch* systeem, waarop de beloning in de werkverschaffing steunde, doorbroken — ook dit is van waarde.

Doch of daarmee alles gezegd is? Ir. Westhoff leidt uit de cijfers af, dat bij overgang naar een „vrij bedrijf” de kosten der werkverschaffing slechts weinig zullen stijgen. Hij wenst dus de gemiddelde beloning ongeveer gelijk te houden. De

moelijkheden voor grotere gezinnen, welke hieruit zullen voortvloeien, bespreekt hij niet. Eigenlijk berust zijn conclusie op de opvatting, *dat de lonen in het vrije bedrijf voldoende zijn*. En wanneer nu één ding, juist door de cijfers, door hem gegeven, *bewezen* wordt, is het, dat de lonen in de landbouw *onvoldoende* zijn.

Dat de practijk van de werkverschaffing, welke een zo belangrijk zorg-karakter draagt, waarbij de beloning althans enigermate zich richtte naar de *minimum behoeften* van een gezin, de theorie van het *lager-dan-het-vrije-bedrijf-zijn* heeft overwonnen, ondanks alle aanpassingsdrang, kon alleen geschieden, *omdat de landbouwlonen beneden dit bestaansminimum liggen*.

Men is er dus *niet* vanaf met de lonen voor het vrije bedrijf als basis te kiezen, hoe belangrijk ook theoretisch de ontwikkeling der opvattingen moge zijn.

En zeker, indien men de werkverschaffing — zoals de heer Westhoff — wil uitbreiden, en *als een constante bron van inkomen voor 100.000 gezinnen* beschouwt, mag men zich niet op *deze* wijze met de minimum-opvatting verzoenen. Het is — daarover straks — ook niet nodig.

Naast een ontwikkeling inzake de opvattingen betreffende „zorg” en loonbasis, is in het rapport Westhoff nog een derde te onderkennen, en wel t.a.v. de *financiering* en t.a.v. de *gevolgen* van werkverschaffing, wat betreft de werkverruimende werking.

Bij de oorspronkelijke opzet van de regering zouden de bedragen voor steun (eventueel contraprestatie), dus ook de bedragen voor de werkverschaffing worden gebracht op de *gewone dienst* van de begroting, en dus uit de lopende inkomsten worden betaald. Bij de werkwondswerken en de werkverruiming tegen normale arbeidsvoorwaarden daarentegen komen de uitgaven voor op de *kapitaaldienst*.

De instelling van het werkloosheidssubsidiefonds verandert niet de theoretische opzet; de tekorten van dit fonds worden beschouwd als te behoren op de gewone dienst.

Ook hier is de natuur sterker geweest dan de leer — het was onmogelijk alles uit de gewone dienst te betalen; in de tekorten moest worden voorzien door het opnemen van gelden op korte of lange termijn. Toch beheerst het boeken van de steungelden en van het overgrote deel van de kosten der werkverschaffing op de gewone dienst het algemene begrotingsbeeld — en in tegenstelling met de uitbreiding

van de werkgelegenheid door middel van de *werkverruiming*, wordt dit begrotingsbeeld bij uitbreiding van de werkverschaffing niet gunstiger. Dit laatste is volgens het rapport Westhoff slechts dan het geval, indien door particulieren het werk wordt uitgevoerd en deze hun kapitaal ter beschikking stellen — indien dus een zekere vermindering van de oppotting plaats heeft. In wezen is dit voordeel, dat de heer Westhoff calculeert slechts *schijn* — een gevaarlijke schijn, omdat het hem verleidt te pleiten voor een uitbreiding der werkverschaffing door particulieren — omdat dit „voordeel” slechts dan ontstaat, indien de particulieren hun uitgaven boeken op buitengewoon, en de Staat ze uit „gewoon” zou willen betalen.

Indien de Staat ook het economisch toelaatbare deel van de werkverschaffingskosten op de buitengewone dienst brengt, is er geen enkel onderscheid meer . . .

En nu is één van de o.i. belangrijke ontwikkelingstendenzen óók in het rapport Westhoff, dat deze richting wordt ingeslagen. De regering heeft althans aan dit onderdeel een begin van uitvoering gegeven, door een belangrijk bedrag op de kapitaaldienst, voor uitbreiding der werkverschaffing aan te vragen. De motivering is nu — zij had zo kunnen zijn in alle achter ons liggende jaren — dat bij het uitvoeren van cultuurtechnisch werk, óók als dat geschiedt in werkverschaffing, de waarde van de bodem belangrijk stijgt. Wij voegen daaraan toe, dat dikwijls de waarde méér stijgt, dan de kosten bedragen en dat vooral particulieren hiervan gebruik maken om belangrijke voordelen in de wacht te slepen. Het verschuiven van een deel van de werkverschaffingskosten van de gewone dienst naar de kapitaaldienst, waardoor de werkverschaffing óók in dit opzicht komt te liggen tussen de „steun” en de „werkverruiming” in, meer naar de laatste toe, *behoeft* nog geen *conjuncturele gevolgen* te hebben. Indien b.v. in 1937 alle uitgaven op de gewone dienst worden geplaatst, en in 1938 *f* 20 millioen op de kapitaaldienst, zal er slechts *dan* enig conjunctureel effect zijn, indien er (bij overigens gelijkblijvende factoren) hetzelfde tekort of overschot op de gewone dienst blijft. Indien echter b.v. in 1937 het tekort *f* 50 millioen was, en dit werd gedekt door leningsgelden, en het tekort in 1938 door de gewijzigde financieringsmethode wordt *f* 30 millioen (op dezelfde wijze gedekt), dan is er wel een, gaarne en terecht aanvaarde, *verbetering in het begrotingsbeeld*, maar géén conjunctureel effect.

Wij hebben deze opmerkingen gemaakt, omdat ons iets van het hart moet inzake de koopkrachttheorie en het gebruik daarvan in het rapport Westhoff.

Wij hebben in het Plan van de Arbeid, dat wel zeer ten onrechte in het rapport Westhoff niet genoemd wordt, berekeningen gegeven omtrent de gevolgen van een koopkrachtvermeerdering. Dat thans denkbeelden als de onze, en berekeningen als de onze, met dezelfde woorden ingeleid, hun weg vinden in een in overleg met de regering opgesteld rapport, daartegen hebben wij geen bezwaar. Maar wèl bezwaar hebben wij tegen het feit, dat men de in het Plan van de Arbeid aangegeven grenzen, waarbinnen de koopkrachttheorie opgaat, verwaarloost.

Laten wij het zeer simplistisch stellen. Indien men de werkverschaffing uitbreidt en daarvoor méér aan lonen uitbetaalt een bedrag van *f* 10 miljoen gulden, doch men voert op hetzelfde ogenblik, om de begroting „in evenwicht” te houden een loonbelasting in welke dezelfde opbrengst geeft, dan is er geen sprake van een koopkrachtverhoging, slechts van een verschuiving, die misschien sociaal gewenst kan zijn, doch conjunctureel niets betekent. Er is dan *geen* secundaire werkverruiming.

De samensteller van het rapport spreekt nergens over deze samenhang, daardoor wordt de „koopkrachttheorie” àl te simplistisch gehanteerd. Het heeft er alle schijn van, dat de samensteller deze samenhang niet ziet.

Een tweede punt: Uitdrukkelijk stelden wij in het Plan van de Arbeid voorop: het extra-belang voor openbare werken moet *groot* zijn, wil er iets van de secundaire werkverruiming terecht komen. . . . Het bedrag nu, berekend volgens het rapport Westhoff, is *niet* groot.

Het rapport gaat uit van een totale tewerkstelling extra van 50.000 man bij de werkverschaffingen. Door de opdrachten, welke aanstonds uit het werk voortvloeien (indirecte werkverruiming) zullen nog 10.000 man arbeid vinden. Deze verhouding staat vrijwel vast. Maar wat dan, zeer minutieus, té minutieus naar onze smaak, wordt uitgerekend als secundaire werkgelegenheid tengevolge van de koopkrachtverhoging, is speculatief.

De 50.000 man in de werkverschaffing zullen per week gemiddeld *f* 2.90 verdienen boven de steun, d.i. *f* 150.— per jaar. In totaal 7.5 miljoen per jaar koopkrachtverhoging. De 10.000 man, welke *indirect* werk krijgen zullen per week gemiddeld *f* 11.60 verdienen boven het gemiddelde steun-

bedrag, d.i. f 600.— per jaar. In totaal 6 miljoen gulden meer. De gehele koopkrachtverhoging komt dus neer op 13.5 miljoen, een bedrag, dat ten opzichte van het totaal van de koopkracht der Nederlandse Volkshuishouding (in één jaar ruim 4000 miljoen) en ten aanzien van de fluctuaties daarin *niet* zeer belangrijk is.

Voorraadvorming, een geringe prijsstijging, het iets langer gemiddeld werken van bepaalde categorieën, al deze in het Plan van de Arbeid ter plaatse aangeduide economische verschijnselen kunnen het effect t.a.v. de secundaire werkgelegenheid geheel teniet doen.

Intussen, zowel de verschuiving van een deel van de kosten naar de kapitaaldienst, als het in de berekening betrekken van de *gevolgen* van de regeringsmaatregelen), hetgeen bij de bezuiniging zeer ten onrechte nimmer is geschied!), hebben onze onverdeelde instemming.

Is hiermee alles gezegd wat onzerzijds over het „plan Westhoff” te berde moet worden gebracht? Nog niet! In de Februari-aflevering van dit tijdschrift zullen wij gelegenheid hebben, onze mening te zeggen over de invloed van de voorgestelde nieuwe werkverschaffing op moreel en vakbekwaamheid der arbeiders.

BOEKBESPREKINGEN

Cole behandelt kernproblemen

G. D. H. Cole. *Socialism in evolution*. Pelican books A 37, 1938, 248 blz.
Prijs f 0.30.

Als een der eerste „Pelican books” verschen in 1937 Cole's *Practical Economics*. Cole gaf daarin van de stand en het karakter der planmatige productie in Rusland, Duitsland, Italië, de Verenigde Staten en Engeland een critische uiteenzetting, die een voorbeeld is van een heldere en overzichtelijke behandeling van ingewikkelde en moeilijke problemen.

Onlangs is in de reeks „Pelican books”, die niet alleen wegens hun uiterst lage prijs spoedig een grote bekendheid hebben verworven, opnieuw een werk van Cole opgenomen: *Socialism in evolution*. Het bevat een achttal, voor hun publicatie in deze bundel omgewerkte, artikelen. De eerste drie geven overwegend historische beschouwingen over de ontwikkeling van de arbeidersbeweging in Europa, van de politieke organisatie der Britse arbeiders en van de maatschappijen op aandelen in Engeland. De overige artikelen handelen over actuele vraagstukken, als: de waarde van het Marxisme voor onze tijd; de crisis in de socialistische beweging na de wereldoorlog en vooral na de triomf der nazi's in Duitsland; het fascisme en de invloed van het fascistisch gevaar op de tactiek der socialistische beweging; de vraag of het kapitalisme door zuiver economische of door politiek-economische oorzaken in een min of meer nabije toekomst ten gronde zal gaan. Er zijn tegen enkele van Cole's beschouwingen bezwaren aan te voeren; zo overschat hij m.i. de mate, waarin thans in Rusland in economisch opzicht het socialisme is verwezenlijkt, en ziet hij ook — al vervalt hij allerminst tot de dwaling, dat de fascisten de huurtroepen van de kapitalisten zouden zijn of dat het fascisme de laatste fase, de laatste poging tot verweer van het kapitalisme zou wezen — soms fascisme en kapitalisme wat te veel als wapenbroeders en komt hij wel eens tot zeer aanvechtbare beweringen, bijv. deze: dat de werkelijke tegenstelling, die ten grond ligt aan de oorlogsvoorbereidingen in Europa en aan de huidige oorlog in Spanje, veeleer die tussen kapitalisme en socialisme dan die tussen fascisme en parlementaire democratie is.

Dit neemt echter niet weg, dat het ons moeilijk zou vallen een tweede geschrift te noemen, dat op even beknopte en eenvoudige, en tegelijk grondige en van de wil om „te zeggen, wat is” getuigende wijze ons de moeilijkheden en de mogelijkheden voor onze beweging in deze tijd voor ogen stelt. En veel meer dan door de verschillen, worden we getroffen door de talrijke punten van overeenkomst, welke bestaan tussen de inzichten van dezen „links-georiënteerden” Engelsen socialist en die, waartoe vele Nederlandse sociaal-democraten in de laatste jaren zijn gekomen. We denken hierbij o.m. aan de inzichten omtrent de gewijzigde betekenis van de proletarische klassenstrijd voor de verwezenlijking van het socialisme, omtrent de positie van de middenstand in de sociale strijd en de gevolgtrekkingen, die daaruit voor de tactiek van onze beweging zijn te maken, omtrent de z.g. onvermijdelijkheid oftewel „natuurnoodwendigheid” van de zegepraal van het socialisme, en ook omtrent de vraag, wat

onze beweging in dit tijdsgewricht te doen staat. Cole geeft, aan het slot van „Can capitalism survive?” (Kan het kapitalisme blijven bestaan?) die taak aldus aan: „...onverwijld aan het werk tijgen tot verbreding van het democratisch front, niet door enigerlei opoffering van socialistische beginselen, maar door voor het ogenblik onze krachten te concentreren op datgene, waarvan wij kunnen hopen, dat wij het inderdaad tot stand zullen brengen, en bovenal op die directe maatregelen, welke noodzakelijk zijn om in de tegenwoordige crisis de beschaving te redden. Gezamenlijke waarborging van de veiligheid tot het behoud van de vrede; gemeenschappelijk verweer tegen fascistische agressie; verdediging van de democratische instellingen in binnen- en buitenland; en daarbij een beknopt, eenvoudig, practisch program van reorganisatie en hervorming voor het eigen land, allereerst gericht op weder tewerkstelling van de werklozen en directe verhoging van de minimumlevensstandaard. Dit zijn, naar mijn overtuiging, de bestanddelen van een politiek, die in staat is, alle vooruitstrevende elementen schouder aan schouder te doen gaan en met geestdrift te bezielen. Maar tenzij wij snel handelen, in een geest van democratische eensgezindheid tegen de satanische machten, die thans op de wereld zijn losgelaten, vrees ik met grote vrees, dat wij mogelijk te laat zullen handelen.”

Men zou kunnen opmerken, dat deze laatste woorden niet bijster optimistisch klinken, maar pleit dit tegen hun juistheid?

A. W. IJ.

De Kadt over Georges Sorel

J. de Kadt, *Georges Sorel, het Einde van een Mythe*, Amsterdam. Uitgeverij „Contact”. 1938, 192 blz.

Degenen die de geestelijke ontwikkeling van J. de Kadt hebben gevolgd, van *De Socialist* tot *De nieuwe Kern*, zullen er zich niet over verbazen, dat deze puntige, scherpe redeneerder zich aangetrokken voelde tot den grootsten intellectuelen vrijbouter van het socialisme: Georges Sorel. Het zijn verwante zielen en gelijkelijk begaafde geesten, met hun analytische verstand en hun eenzame hunkering naar sterke, gave, harmonische gemeenschap. Beiden denken zij even rechtlijnig, maar, omdat ze zo snel evolueren in hun voorkeur en afkeer, maken zij soms de indruk, soepel te zijn. Toch zijn zij juist het tegendeel: hun vinnige zigzags bewijzen slechts, dat hun intellectuele hartstocht hen meermalen drijft tot op of over de grens van het absurde.

Wanneer ik een tijdlang achter elkaar Sorel lees, moet ik denken aan de biljartbal, die door een ongemeen behendig speler zó wordt gestoten, dat hij telkens snel over het groene laken schiet, van de ene band naar de ander... maar zó, dat hij nooit carambole maakt. Een nul dus eigenlijk... .., maar de prestatie van een wereldkampioen.

Deze man, die bekend is als bestrijder van het verstands-rationalisme, had zelf elementen in zich van den volmaakten rationalist. Hij, die „het geweld” principieel verdedigde, was het tegendeel van een barbaar. Hij, die in de Dreyfuss-zaak aan de goede kant gestaan had, miskende ten volle de historische grootte van Jaurès, en liet zich in met anti-semieten. Hij, de eeuwige opposant, leverde wapens aan de totalitaire verdelgers van iedere oppositie. Ja, men kan van hem zeggen, dat hij altijd, consequent ongelijk had, hetzij dat onjuiste argumenten hem leidden tot een

juiste conclusie, hetzij omgekeerd. Geheel juist is hij nergens, evenmin als volkomen fout. De constructieve geest vindt in hem veel stof tot overdenken, op voorwaarde echter, dat hij hem dikwijls ontmoet, en nooit volgt.

Sorel heeft een groot aantal zwakheden van democratie en socialisme meedogenloos uitgesproken. Hij heeft bovendien een aantal perspectieven opengegooid (en daarna weer dicht), die inderdaad reëel zijn.

Zo heeft b.v. duidelijk gezien, dat socialisatie van het gehele economische leven ineens onwenselijk was, en onderscheid gemaakt tussen de eigenlijke „productiesfeer” en het „milieu” waarin de productie zich voltrekt. Wonderlijk genoeg: deze beschouwingen acht De Kadet nu juist „niet erg geslaagd” (blz. 85). Wij echter menen eer het tegendeel, en verdedigen, dat Sorel (zij het in wonderlijke vorm) reeds het verschil heeft gemaakt tussen wat wij nu „sleutel”² en andere industrieën noemen, ja, dat men hier een aanduiding kan vinden van wat De Man later in het Plan zou onderscheiden als „particuliere”, „gesocialiseerde” en „gemengde” sectoren van het bedrijfsleven.

Trouwens, over het algemeen heeft Sorel zich, veel meer dan de meest vooroorlogse socialistische beziggehouden met de concrete vormen van de toekomststaat. Niet de proletarische eis van nu is bij hem op de voorgrond (en daarom heeft hij de levende beweging nooit begrepen), maar de orde van morgen. Veel stof tot nadenken geeft het, wanneer De Kadet schrijft: „Men moet Sorel's economie dus zien als een poging om de aandacht te vestigen op de *positieve kanten der kapitalistische productie en op de gevaren van een staatsocialisme*”. En verder: „De arbeidsdiscipline is het kernprobleem voor het socialisme; zolang men dat zelf niet kan oplossen, doet men beter, de leiding maar over te laten aan de kapitalisten” (blz. 86). (Hoe actueel deze opmerking is, bewijst de ontwikkeling van Frankrijk sinds 1936!)

Hier hebben wij, meen ik, Sorel op zijn best. Socialisme is voor hem niet het probleem van loon, werktijd en eigendom, maar van de organisatie van de arbeid. Hier wortelt hij in het gehele traditionele Franse socialisme, van Saint Simon en Proudhon tot Hyacinthe Dubreuil ¹⁾: de strijd tegen luiheid en parasitisme. Hier raakt hij het principieel anti-bureaucratische syndicalisme van den groten Fernand Pelloutier.

Misschien had De Kadet dit duidelijker kunnen stellen.

Volkomen raak is hij echter, wanneer hij Sorel's voorstelling van de revolutionaire „elite” ontleedt en verwerpt, door er de hoogmoed, het puritanisme en het gevaar van dweepzucht in aan te wijzen. Zeer juist zegt hij: „Sorel zag het probleem totaal verkeerd, toen hij meende, dat we de mensen moreel verheffen door ze in spanning te laten leven. Het werkelijke probleem is: hoe zullen wij de mensen zoveel morele en geestelijke kracht geven, dat ze spanningen kunnen doorstaan, en hoe kunnen wij die krachten tijdens en na de worsteling aanvullen en vernieuwen” (blz. 141). Inderdaad: het socialisme is er voor *normale* mensen.

We zijn De Kadet dankbaar voor dit boek. Aan theoretische bezinning is op het ogenblik te veel behoefte, dan dat wij niet verheugd zouden zijn over deze waardevolle aanleiding om een aantal grondvragen van het socialisme weer te doordenken. Doordenken — maar dan, in tegenstelling tot Sorel en De Kadet: met het bewuste doel, om door onze overpeinzing de concrete beweging van socialisme en democratie te dienen! H. B.

¹⁾ Net verschenen: Hyacinthe Dubreuil, *Lettre aux Travailleurs Français*, Parijs, Grasset 32 blz., 4 francs.

Bibliografie

Dr. H. Krekel, *Engeland en Europa, de Grondslagen der Britsche buitenlandsche politiek*, Den Haag, Martinus Nijhoff, f 4.— en f 5.—.

E. W. Hofstee, *Het Oldambt, een sociografie*, Groningen, J. B. Wolters, f 4.90.

Chronique des Evénements politiques et économiques dans le Bassin danubien, 1918:1936, Tchecoslovaquie, uitgegeven door de Conférence permanente des hautes Etudes internationales, Den Haag, Martinus Nijhoff, f 1.—.

Idem, *Yougoslavie*, f 0.70.

J. Linthorst Homan, *Van Kerspel tot Gemeente*. Schets van de geschiedenis van de Drentsche Gemeente Vledder, en haar Landbouwleven, Assen, Van Gorcum, f 3.—.

H. Faber, *Naar wijder Horizon*. Over de ziekten van dezen tijd en hun genezing, ingeleid door W. Schermerhorn, Utrecht, W. de Haan, f 2.90 en f 3.75.

De Nieuwe Plattelandsschool, Het schoolwerk gegroepeerd om belangstelpunten. Proeve van behandeling in de lagere leerjaren op de dorps-school van Wognum. Het hooiland, voor klasse 1 en 2. De tulp voor klasse 3 en 4, Purmerend, J. Muusses, f 0.65.

J. Oosterling, *De Telefoon, Proeve van Bewerking van een Belangstellingspunt in de hogere leerjaren van een Plattelandsschool*, Purmerend, J. Muusses, f 0.45.

W. P. J. A. van Royen, *Analyse du Problème de la Neutralité au Cours de l'Evolution du Droit des Gens*, Den Haag, Martinus Nijhoff, f 2.80.

H. F. MacNair, *The real Conflict between China and Japan, An Analysis of opposing Ideologies*, Chicago-Cambridge, Un. Press, 9/.

E. A. Peers, *The Church in Spain, 1737—1937*, London, Burns, 1/.

C. M. Trevelyan, *The English Revolution, 1688—1689*, London, Butterworth, 5/.

Cobbett, *Jews and the Jews in England*, London, P. Boswell, 3/6.

A. E. Buck, *The Reorganization of State Governments in the United States*, Columbia-Oxford Un. Press. 12 6.

H. J. Laski, *Parliamentary Government in England*, London, Allen & U., 12 6.

S. Rogerson, *Propaganda in the next War*, London, Bles, 5/.

F. R. Scott, *Canada to-Day*, Oxford U.P., 6/.

André Labrouquère, *Capitalisme japonais*, 18 fr.

Henry Laufenburger, *L'Intervention de l'Etat en matière économique*, 70 fr.

Comte R. Coudenhove-Kalergi, *L'Homme et l'Etat totalitaire*, 18 fr.

Robert Mosse, *L'Economie collectiviste*, 40 fr.

K. A. Wieth-Knudsen, *Natalité et Progrès*, 80 fr.

Jean Pons, *La Révolution française et l'Avènement de la Bourgeoisie*, 25 fr.

Albert Hyma, *Christianity, Capitalism and Communism*. 1937. Den Haag. Mart. Nijhoff. f 6.—.

Theod. Litt, *Der deutsche Geist und das Christentum*. 1938. Leipzig. Leop. Klotz. f 1.—.

Nic. Berdjajew, *Beteekenis en Oorsprong van het Russische Communisme*. 1938. De Spieghel. Amsterdam. f 2.50—f 3.50.